

Jaakko Linjama pedagogina

Urkuteokset oppimateriaalina

Hannele Mehtälä
Kirjallinen työ, 5p8
Taideyliopisto
Sibelius-Akatemia
Klassisen musiikin osasto
Kirkkomusiikin ja urkujen aineryhmä
Kuopion yksikkö
2018

Sisällysluettelo

1 Johdanto	3
2 Jaakko Linjaman säveltäjäelämä	4
2.1 Yleistä Linjaman säveltämisestä	4
2.2 Jaakon lapsuus ja koulu-aika	4
2.3 Musiikista tulee rakas harrastus	5
2.4 Seminaariaika	6
2.5 Perheen perustaminen	6
2.6 Sota-aika	7
2.7 Varsinainen säveltäminen alkaa	7
2.8 Olympiahymni ja nuottiniemi	8
2.9 Sävellys- ja esiintymispyyntöjä	9
2.10 Oopperan sävellystä ja opintomatka Wieniin	10
2.11 Sairastuminen, virkavapaa ja eläkevuodet	11
2.12 Kuolema	11
3 Jaakko Linjama pedagogina	12
3.1 Jaakon koulutus ja työura	12
3.2 Kansakoulun opettajana	13
3.3 Opettajana musiikin parissa	14
3.4 Persoona	17
3.5 Jaakko lastensa innoittajana	18
4 Urkusävellykset materiaalina urkujensoiton opetuksessa	20
4.1 Preludi	20
4.2 Sarja uruille	21
4.3 Sonaatti	22
4.4 Koraali, muunnelmia ja fuuga	23
4.5 Partita koraalista <i>Sen suven suloisuutta</i>	25
4.6 Laudent, laudent nomen Domini!	26
5 Diskussio	28
Lähteet	30

1 Johdanto

Kiinnostuin Jaakko Linjamasta, kun mietin aihetta proseminarityöhön. Olin sattumalta kirjastossa ottanut käteeni Pirkko Randellin kirjoittaman kirjan *Isäni Jaakko Linjama – säveltäjänä suurperheessä*. Nimi oli tuttu eri yhteyksistä ja päätin lukea kirjan. Lopulta Linjama osoittautui niin mielenkiintoiseksi hahmoksi, että halusin tietää hänestä lisää. Nyt näiden proseminaari- ja seminaaritöiden myötä tuntuu, kuin olisi saanut olla kärpäsenä katossa seuraamassa Linjaman koko perheen elämää.

Toinen luku käy läpi Jaakko Linjaman elämänvaiheita ja hänen kasvamistaan säveltäjäksi. Jaakko oli persoonaltaan vaatimaton ja nöyrä, mitä kuvaa hyvin se, että hän ei pitänyt itseään säveltäjänä ennen kuin vasta vanhoilla päivillään. Jaakon elämässä oli koko ajan läsnä oman kunnianhimon ja vakaumuksen välinen ristiriita. Uskon, että tämä ristiriita aiheutti sen, ettei Jaakko hyödyntänyt koko potentiaaliaan säveltäjänä. Itse hän oli tähän ilmeisen tyytyväinen: *”Ihmisen elämän loimet ja kuteet solmitaan paljon korkeammalla tasolla kuin mitä edessämme on – Jumala kaiken Luoja ohjaa pienintä yksityiskohtaa myöten elämämme kulkua ja toteuttaa omia suunnitelmia meidän parhaaksemme”* Jaakko itse kirjoittaa muistelmissaan (Vikman 2014, 178). Merkittävin saavutus hänen säveltäjänurallaan oli olympiahymnin sävellyskilpailun voitto vuonna 1952. Kilpailuun otti osaa Suomen eturivin säveltäjät ja kilpailun voitti vielä silloin tämä tuntematon kansakoulunopettaja Muuramesta, jonka olemassaolo piti varmistaa peräti Muuramen nimismieheltä. (Randell 2009, 135)

Opiskelen itse kirkkomusiikin lisäksi pedagogiaa Savonia-ammattikorkeakoulussa, siksi minua kiinnosti erityisesti, minkälainen Jaakko oli pedagogina. Kolmas luku käsittelee sitä. Jaakon päätyö oli kansakoulunopettajan virka, mutta hän opetti myös Jyväskylän konservatoriossa teoriaopettajana, Jämsän Kristillisellä kansanopistolla musiikinopettajana ja Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun kesäkursseilla musiikinopettajana. Lisäksi hänellä oli piano-, harmoni- ja urkuoppilaita pitkin matkaa.

Neljännessä luvussa perehdyn Jaakon urkusävellyksiin ja pohdin, voisiko niitä käyttää materiaalina urkujensoiton opetuksessa. Tietävästi niitä ei ole sävelletty didaktisessa mielessä, mutta ne soveltuvat myös pedagogiseen käyttöön. Urkutuotanto ei ole kovin laaja ja otin mukaan vain aiheen kannalta mielekkäät teokset. Yksi keskeinen piirre Jaakon urkusävellyksissä on erilaisilla rytmeillä ja rytmikuvioilla leikittely, eikä hän päästä urkuria niiden kanssa vähällä. Erityisesti hän suosii kvintoli- ja septolikuvioita. Hänen musiikistaan nousee myös voimakkaana esiin eräänlainen omaperäinen intervallimaailma, ja yksi hänen tavaramerkkinsä on suuri septimi.

2 Jaakko Linjaman säveltäjäelämä

2.1 Yleistä Linjaman säveltämisestä

Jaakko Linjama oli köyhän työläistalon poika, jonka lähtökohta ei viitannut millään tavalla siihen, että hänestä tulisi myöhemmin muusikko tai saati säveltäjä. Edes kouluttautuminen mihinkään ammattiin ei ollut itsestään selvää. Suvussa oli kyllä ollut musikaalisuutta, mutta käsillä tekeminen oli tuossa ympäristössä arvostetumpaa. Tämä oli oletettavasti käytännön sanelemaa, elämä oli kovaa ja työtä oli tehtävä. Jalmari-isä oli kuitenkin innostunut musiikista ja hankki kotiin urkuharmonin. Isä ei tainnut arvata, kuinka suuri vaikutus tällä hankinnalla oli Jaakko-pojan elämään. Tämä ruokki Jaakon luontaista kiinnostusta musiikkia ja soittamista kohtaan. (Randell 2009, 25)

Jos työtä riitti työläiskodissa, niin sitä riitti kyllä myöhemmin muusikon elämässäkin. Jos pitäisi kuvailla Jaakkoa muutamalla sanalla, ahkeruus olisi yksi merkittävin ansio. Jaakon yksi opeista sisältyi lauseeseen: ”En ole lahjakkaampi kuin muutkaan. Menestykseni johtuu siitä, että olen raatanut kuin orja”. Tämän ajatuksen hän oli leikannut lehdestä, jossa kerrottiin englantilaisen lordi Mountbattenin elämästä. (Mts. 267.)

Tässä luvussa avaan Jaakko Linjaman elämänvaiheita ja hänen kasvuaan isäksi, pedagogiksi ja säveltäjäksi. Jaakon sävellystyöhön vaikutti vahvasti hänen lestadiolaisuutensa (nykyisin vanhoillislestadiolaisuus). Se oli toki vahva pohja Jaakon henkilökohtaisille arvoille, mutta näkyi myös osittain sävellystyössä vahvana tunnustuksellisuutena. Hän jopa poltti keskeneräisen kirkko-oopperan partituurin, koska koki sen olevan vastoin uskoaan. Tyypillistä Jaakon musiikille on voimakas tunnelataus, joka on rakennettu vähin keinovaroin. Hän ei kaihdakaan äärimmäisiäkään tehokeinoja, kuten verkkaisesti eteneviä sointukulkuja, yksinäisiä sooloja ja merkittäviä taukoja. (Lehtola 2011, 6.)

2.2 Jaakon lapsuus ja koulu-aika

Jaakko Armas Lindeman (myöhemmin Linjama) syntyi 16.5.1909 Äänekoskella. Hän oli Jalmari ja Iina Lindemanin esikoislapsi. Myöhemmin Jaakolle syntyi seitsemän sisarusta, joista kaksi kuoli pikkulapsena kurkkumätään. Kun Jaakko oli lapsi, perhe muutti Jyväskylään. Siellä suutarina toiminut Jalmari-isä teki saappaita Venäjän armeijalle. (Randell 2009, 17.) Jaakon lapsuutta varjostivat ensimmäinen maailmansota ja kansalaissota. Tildamummon luona Laukaan Kuusassa vietetyt kesät kuitenkin lievensivät varjoja ja toivat turvallisuuden tunnetta Jaakon elämään. Näistä kesistä Jaakolle on jäänyt todella lämpimiä muistoja. (Mts. 19–20.)

Koulun Jaakko aloitti vuonna 1917 Jyväskylän Puistokadun koulussa. Koulu oli mieluisa paikka, koska siellä oppi uusia asioita ja sai ruokaa. Vanhempien käydessä töissä kotona ei aina ollut ruokaa. Jaakko sai myös housut koulun puolesta, sillä perhe oli köyhä. Jaakon into opiskelua kohtaan näkyi menestyksenä. Päästötodistuksessa oli yksi kymppi ja loput numerot olivat yhdeksikköjä tai kahdeksikkoja. Opettaja suositteli jopa Lyseon pyrkimistä, mutta koulunkäynti oli kallista, eikä hän saanut tähän kotoa lupaa. (Mts. 22.)

2.3 Musiikista tulee rakas harrastus

Koska koulutus oli köyhälle perheelle kallista, Jaakon piti lähteä kansakoulun jälkeen töihin. Ensimmäinen työpaikka oli kenkätehtaalla. Jaakko toimi korkojenlyöntikoneella naulapoikana. Tämän lisäksi hän kantoi lehtiä. Lapsuus alkoi olla lopussa, kun 14-vuotiaasta Jaakkoa odottivat hänen elämänsä vaikeimmat viisi vuotta. Hän aloitti syksyllä 1923 kirjanpainajan opinnot Työn Voiman kirjapainossa. Kirjapainon konemestari Kalle Hagfors kärsi reumasta ja alituisesta särystä ja purki kiukkuaan oppipoikaansa. (Mts. 24) Taisi mestarilla olla jotain henkilökohtaista myös Jaakon taiteellisuutta ja uskontoa vastaan, koska hän solvasi oppipoikaansa taiteilijaksi ja hihhuliksi (Linjama 1966, 335). Mestarin ja oppipojan välit olivat siis todella huonot. Sisukkaasti Jaakko kuitenkin kävi opintonsa loppuun ja sai Painajan ammattityöntekijän todistuksen 2.7.1928. (Randell 2009, 24.)

Lohtua ja iloa ankeisiin vuosiin Jaakolle toi musiikin harrastus. Varhaisimmat musiikkimuistot Jaakolla liittyivät lestadiolaisten seuroissa kuulemiinsa virsiin, joita myös Iina-äiti monesti kotona lauleli. Jaakko myös soitti 10-vuotiaana virsiä setänsä Oskarin virsikanteleella. Jalmari-isä oli innokas musiikin harjoittaja, sillä hänen isänsä oli ollut ”pitäjänkuulu laulumies”, joka osasi useimmat virret ulkoa. Innostuneena Jalmari hankki kotiinsa harmonin. Musiikki oli myös maailma, johon Jaakko pakeni kirjapainon tylyä ilmapiiriä. Iltakaudet hän harjoitteli, luki ja tutki. (Linjama 1966, 334–336.) Valtava kokemus Jaakolle oli, kun hän pääsi elämänsä ensimmäistä kertaa konserttiin 15-vuotiaana. Jyväskylän kanttori-urkuri Juhani Pohjanmies, josta myöhemmin tuli Jaakon opettaja, piti konsertin, joka oli Jyväskylän kirkossa sen uusilla uruilla. Konsertti vaikutti poikaan niin vahvasti, että hän on kertonut menneensä melkein järkytyksestä sekaisin ja itkeneensä hihansuut märäksi kuullessaan suuria ja vaikuttavia urkuteoksia. Toinen liikuttava kokemus liittyy köyhille järjestettyyn joulujuhlaan Jyväskylän kaupungintalossa, kun Jaakko kuuli ensimmäistä kertaa kuorolaulua. Hän luuli olevansa taivaassa ja kuulevansa enkeleiden laulua. (Rousi 2006, 42.)

Jalmari-isä taisi huomata, että Jaakon intohimoinen suhtautuminen musiikkiin oli tavallisesta pikkupoikien harrastelusta poikkeavaa. Koska pojalla oli lahjoja, hänet vietiin Juhani Pohjanmiehen luo kysymään soittotunteja. Tästä tuli 16-vuotiaan Jaakon elämän käännekohta. (Linjama 1966, 336.) Hän pääsi suureen saliin, jossa seisoivat flyygeli keskellä lattiaa. Jaakko ehti jo pelästyä, että kaikki menisi pieleen, sillä hän ei ollut aiemmin moiseen soittimeen koskenutkaan. Onneksi Pohjanmiehen luota löytyi myös pieni matkaharmoni, jolla Jaakko soitti kaksi virttä. Jaakon riemuksi Pohjanmies lupasi ottaa hänet oppilaakseen, vieläpä maksutta. Pianotunneista Pohjanmiehen kotona tuli Jaakon elämän juhlahetkiä. (Rousi 2006, 43.)

Aluksi Jaakko harjoitteli tutun veturinkuljettajan luona tämän pianolla (Rousi 2006, 43), mutta Pohjanmiehen kehotuksesta Jalmari osti pianon harmonin tilalle köyhyydestä huolimatta. Se maksoi lähes silloisen opettajan vuosipalkan verran, ja Zimmermann-pianoa maksettiin vähittäismaksulla vielä viisi vuotta. Pohjanmiehestä tuli Jaakolle suorastaan idoli ja hän vielä vanhoilla päivillään säilytti miehen kuvaa työpöydällään. (Randell 2009, 25–27; Rousi 2006, 43.)

2.4 Seminaariaika

Pohjanmies ehdotti lahjakkaalle oppilaalleen musiikkialalle lähtemistä ja pyrkimistä kirkkomusiikkiopistoon. (Randell 2009, 27.) Linjama ei kiinnostuksesta huolimatta hakeutunut Helsingin kirkkomusiikkiopistoon, vaan Jyväskylän seminaariin. Seminaari sijaitsi kotipaikkakunnalla eli opiskelu oli huomattavasti halvempaa. (Rousi 2006, 43.) Kouluvalintaansa hänen ei tarvinnut koskaan myöhemmin katua. Seminaari antoi hyvän kansalaiskasvatuksen, jossa musiikilla oli myös huomattava osuus. (Linjama 1966, 336.)

Seminaariaikana Jaakko oli edelleen innokas oppija ja hän imi nälkäisenä tietoa, joka oli aiemmin jäänyt saamatta. Musiikkiopintoihinsa hän sai onnekseen parhaat mahdolliset opettajat: teoreettisiin aineisiin Eino Roihan ja pianonsoittoon Eino Roihan vaimon Aune-Martta Roihan. Eino Roiha oli hieno ja monipuolinen musiikkimies, säveltäjä, pianisti, musiikintutkija ja aikanaan merkittävä uuden musiikin esitaistelija Suomessa. Hän oli myös yksi Nykymusiikkiseuran perustajista ja toimi sen puheenjohtajana kuusi ensimmäistä vuotta. (Rousi 2006, 44.) Einolla oli suuri osallisuus siinä, että Jaakon korvat aukenivat kuulemaan musiikkia, ennen kaikkea modernia musiikkia (Linjama 1966, 336). Eino lienee ollut myös yksi innoittaja säveltämiselle (Randell 2009, 36). Aune-Martta Roiha taas oli hyvä pianisti ja Jaakon muistelmien mukaan juuri Aune-Martta tutustutti hänet ensimmäistä kertaa Bachin musiikkiin. (Rousi 2006, 44.)

Jaakon elämän suuri vaikuttaja oli myös Uuno Kärkkäinen, joka valittiin kaupunkiseurakunnan kanttori-urkuriksi Juhani Pohjanmiehen jälkeen. Uunosta tuli Jaakon urkuopettaja ja hänen johdolla Jaakko soitti Merkel-Merikannon *Urkukoulun* kokonaan, Bachin koraaleja ja urkuteoksia. Jaakko harjoitteli ankarasti, jotta oppisi urkujensoittotekniikan. Hän saattoi mennä jo aamukuudelta kirkkoon harjoittelemaan ja hoiti monesti sunnuntaina jumalanpalvelusmusiikin. Jaakko lauloi myös kirkkokuorossa, jonka ohjelmistoon Kärkkäinen otti monia suuria teoksia kuten esimerkiksi Luigi Cherubinin *Requiem*-teoksen. Jaakko toimi urkusolistina ja -säestäjänä monissa kirkkokonserteissa, joissa oli ohjelmana esimerkiksi Händelin *Messiah* (HW 56) ja Haydnin *Die Schöpfung* (Hob.XXI:2). (Randell 2009, 38–39.) Näissä hän käytännössä tutustui erilaisiin sointi- ja kaikuvaikutuksiin sekä kuoroteknillisiin seikkoihin. Tästä oli myöhemmin paljon hyötyä Jaakon toimiessa kuoronjohtajana ja kuorosäveltäjänä. Kärkkäinen oli vaativa opettaja, mutta Jaakko oppi nopeasti. (Linjama 1966, 337.)

2.5 Perheen perustaminen

Seminaarissa opiskeli samaan aikaan eräs tyttö, Toini Ester Kuisma. Hän oli huomannut Jaakon ihanan soiton ja taisi huomata jotain muutakin. (Randell 2009, 43.) Hiljainen Jaakko taas ihastui tämän karjalaiskaunottaren vilkkauteen. Elokuussa 1932 tämä parivaljakko alkoi seurustella ja vuoden päästä he menivät naimisiin. Samana keväänä molemmat valmistuivat seminaarista. (Mts. 51, 53.) Häiden aikaan Jaakko suoritti asepalvelustaan. Päiväkirjamerkintöjen mukaan Jaakon oli vaikea sopeutua armeijassa komenteluun ja simputukseen. Armeija kesti 14 kuukautta ja Jaakko tuli sieltä pois alikersanttina. (Mts. 55–56.)

Armeijan ja opiskeluajan jäädessä taakse alkoi työn hakeminen. Oli vaikea löytää paikka, jossa olisi virka molemmille Jaakolle ja Toinille. Sitten Muuramessa aukeni kaksi opettajan virkaa. Kuitenkin vain Jaakko sai viran, Toini ei. Tämä oli suuri huolenaihe nuorelle parille, kun päälle painoi Jaakon opiskeluajan velka. Upouudesta Muuramen koulusta tuli parin ensimmäinen yhteinen koti. Se tuntui todella hienolta ja he nimittivätkin sitä hopeamajaksi. (Mts. 59–60.) Lapsia syntyi vuoden välein ja sitä mukaa kasvoivat myös rahamenot. Onneksi vuonna 1938 Toinin aiemmin hakema opettajanvirka aukeni taas, kun virkaa hoitanut Aili Mehtola kuoli. Toini sai paikan, mikä helpotti perheen taloudellista ahdinkoa. (Mts. 69.)

Jaakko tunnettiin taitavana pianistina ja urkurina. Häntä pyydettiin vähän väliä erilaisiin tilaisuuksiin esiintymään, eikä hän koskaan kieltäytynyt. Niistä ei maksettu minkäänlaista rahallista korvausta, mutta joskus hän sai kukkakimpun kiitokseksi vaivannäöstä. (Mts. 72–73.)

2.6 Sota-aika

Jaakko joutui kertausharjoituksiin vuonna 1939. Viimeiseen asti uskottiin rauhanneuvotteluihin, mutta sota syttyi silti. Jaakko oli tulenjohtajana Taipaleenjoella, ja eräässä tykistökeskityksessä hänen vieressä olevaan tulenjohtajakaveriinsa iski kranaatti räjäyttäen miehen pirstaleiksi. Tämä järkytti Jaakkoa syvästi ja häneen iski niin sanottu kranaattikauhu, minkä johdosta hän joutui sotasairaalaan. (Mts. 78, 81.)

Samaan aikaan kotona Muuramen koulusta tehtiin sotasairaala. Perheen asunto piti tyhjentää ja Toini muutti lasten kanssa pappilaan. Muuten sota ei Toinin mukaan Muuramessa paljon näkynyt. (Mts. 81–82.) Jaakko ei myöhemmin monien muiden veteraanien tavoin vaikeista sotamuistoistaan koskaan puhunut (mts. 226).

Musiikkia Jaakko harrasti runsaasti sodankin aikana. Hänen piti pitää soittotaito yllä jatkuvia esiintymisiä varten. Samalla musiikki oli suuri ilon antaja raskaina vuosina. Vieraidenkin kanssa laulettiin ja soitettiin. Tästä on jäänyt jälki vieraskirjaan, jossa usein kiiteltiin soitosta. (Randell 2009, 104–105.)

2.7 Varsinainen säveltäminen alkaa

Ennen sodan syttymistä, Jaakko oli halunnut jatkaa kehittymistään musiikin parissa ja hänellä oli päämääränään päästä jonkun säveltäjän oppiin. Sitä varten hän oli saanut suosituskirjeen Uno Kärkkäiseltä. Sota kuitenkin sotki normaalielämän ja opinnot saivat odottaa vielä vuosia. (Randell 2009, 74). Vuonna 1946 äidin kuolema ja päättyneen sodan traumat saivat miehen pohdiskelamaan arvojansa ja toteamaan, että hänellä oli suuri sisäinen tarve ilmaista itseään säveltämällä. Samoihin aikoihin hän tarjosi kustannusyhtiö Otavalle pientä joulusta sävellystään. Sieltä hän sai rohkaisua hankkia lisää teoreettista taitoa musiikin alalta. (Lehtola 2011, 4.) Tämä antoi Linjamalle sysäyksen ottaa velkaa ja lähteä Helsinkiin itsensä Aarre Merikannon oppiin (Randell 2009, 113). Merikannon koulu oli kovaa ja intensiivistä, mutta Jaakko oli kyllä ahkera ja oppivainen. Helsingin-matkat saattoivat kestää monta päivää. Hän työskenteli useita vuosia Rudolf Louisin ja Ludwig Thuillen sointuopin ja Ludwig Busslerin kontrapunktin parissa, ennen kuin sai tehdä omia sävellyksiä. (Randell 2009, 118; Linjama

1966, 338.) Opintoja hankaloitti sodan jälkeinen pula-aika. Aina ei ollut esimerkiksi täytekyniä saatavilla. Opintoihin tarvittavan oppikirjan hankkiminenkin oli vielä hankalampaa. Hän sai sen kuitenkin takuumaksua vastaan Sibelius-Akatemian kirjastosta muutamaksi kuukaudeksi. (Mts. 115–116.)

Säveltäjänä Jaakko alkoi saada nimeä 40-luvun lopussa ja 50-luvun alussa (mts. 127). Parhaiten aikaa säveltämiselle oli kesä- ja joululomilla. Muina aikoina kiireisellä suurperheen isällä oli aikaa rakkaimmalle työlleen vain öisin. (Linjama 2002, 44.) Myöhemmin hän on kertonut poteneensa syyllisyyttä, kun ei ollut auttanut vaimoaan raskaissa kotitöissä omien töidensä keskellä, vaan oli vielä öisinkin tuherrellut partituurejansa (Linjama 1966, 338). Säveltäessään hänellä täytyi olla jokin soitin apuna. Useimmiten se oli koulun harmoni. Olisihan perheessä tietysti pianokin ollut, mutta sitä oli aina joku ”vesa hakkaamassa”. (Linjama 1966, 44.) Jaakko alkoi saada tilaustöitä ja myös lahjoitti teoksiaan ystävilleen. Jaakko ei valitettavasti pitänyt kirjaa lahjoittamistaan sävellyksistä ja niitä on edelleen ympäri Suomea kateissa, joten teosluettelo on niiltä osin puutteellinen. (Randell 2009, 127.)

Monet sävellykset syntyivät sävellyskilpailuiden tuloksena. Nämä olivat oiva tilaisuus saada omaa tuotantoa esille. Kilpailuista annetut palkintorahat eivät olleet motiivi säveltämiselle. Asiaa kysyttäessä Jaakolta hän aina vastasi, että raha oli pieni tulolisa, mutta ”eivät riittäneet parhaimmillaankaan edes maitokaupan erääntyneiden laskujen maksamiseen”. Kilpailu toi myös tekemiseen ryhtiä aikataulujen vuoksi. (Mts. 237.)

2.8 Olympiahymni ja Nuottiniemi

Jaakko Linjaman säveltämisen huipennus oli voitto olympiahymnin säveltämiskilpailussa. Siihen ottivat osaa joukko Suomen eturivin säveltäjiä mukaan lukien Jaakon opettaja Aarre Merikanto. Linjama oli vielä suurelle osalle kansasta tuntematon nimi, mutta nousi voiton myötä ihmisten tietoisuuteen. (Mts. 135.) Jaakon intohimoinen öinen säveltäminen oli siihen mennessä tuottanut teoksia lähinnä pöytälaatikkoon (Rousi 2006, 50). Kilpailun voitto, Sibeliuksen onnittelut ja huomio Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa antoi Jaakolle voimia ja itseluottamusta jatkaa sävellystyötä (Linjama 1966, 339). Olympiahymnin voitto ei ollut kuitenkaan ainoa kilpailumenestys Jaakon uralla. Hän sai palkinnon kaikkiaan 11:ssä sävellyskilpailusta vuosina 1950–1973. (Randell 2009, 135.)

Hymnikilpailun voitto oli ilo koko Muuramen väelle. Erityisen iloisia olivat he, jotka tiesivät, miten pyyteettömästi tämä kansankoulunopettaja oli vuosien ajan päivin ja öin työskennellyt. (Rousi 2006, 50). Voiton kunniaksi muuramelaiset halusivat antaa lahjan Linjaman perheelle. He lahjoittivat tukkipuut Muuratjärven rannalle rakennettavaa kesämökkiä ja saunaa varten. Se myös rakennettaisiin talkootyöllä. Mökki, joka sitten nimettiin Nuottiniemeksi, valmistui 1953 ja sauna 1955. (Randell 2009, 149). Nuottiniemestä tuli perheelle jokavuotinen kesänviettopaikka, josta lapsille on jäänyt paljon rakkaita ja lämpimiä muistoja. Jaakko itse kuvailee, että ”Nuottiniemi on levon ja virkistyksen maja koko perheelle, ja monta nuottiakin on siellä tullut kirjoitetuksi.” (Linjama 1966, 339.) Mökillä kävi paljon vieraita. Vieraskirjasta löytyy monien Jaakolle mieluisien muusikkovieraiden kirjoituksia. Näiden kanssa hän saattoi vaihtaa ajatuksia musiikista ja säveltämisestä ja tietysti myös muusta maailman menosta. Vieraina kävi muun muassa pianotaiteilija ja säveltäjä Ilmari Hannikainen, Jyväskylään muuttanut pianotaiteilija Timo Mäkinen, säveltäjä Seppo

Nummi, säveltäjä Taneli Kuusisto, urkutaiteilija Enzo Forsblom ja Reijo Pajamo. (Randell 2009, 205–206.)

2.9 Sävellys- ja esiintymispyyntöjä

Olympiahymnikilpailun voittamisen jälkeen Jaakon elämä muuttui monella tavalla. Jaakko sai kantaattien ja muiden suurta esityskoneistoa edellyttävien sävellysten tilauksia monilta eri kuoroilta. (Rousi 2006, 52.) Hän suunnitteli myös sävellysojintojen täydentämistä ja opintomatkan tekemistä ulkomaille. Sillä erää suunnitelmat kariutuivat rahanpuutteeseen, koska hänelle ei myönnetty stipendiä. Myöhemmin hän sai kuitenkin tehdä yhteensä kolme opintomatkaa ulkomaille, joista ensimmäinen oli vuonna 1955. Hänelle myönnettiin avustusta ulkomaanmatkaa varten, jotta hän olisi tutustunut Saksan musiikinopetukseen kansa- ja oppikouluissa sekä konservatorioissa. Matka oli tarkoitettu rikastuttamaan hänen kansakoulun- ja teorianopettajan taitojaan. Hänellä saattoi kuitenkin olla suurempi halu vain saada tutustua Bachin kotimaahan ja kuunnella konsertteja isoissa konserttisaleissa ja kirkoissa. Matka poikkesi kuitenkin kahdesta jälkimmäisestä, jotka olivat sävellyksen opintomatoja. (Randell 2009, 169–170.)

Jaakon alkaessa saada opetus- ja sävellyspyyntöjä jotkut maksoivat palkkion ja toiset eivät. Jaakko otti kuitenkin kaikki pyynnöt vakavasti. Hän vastasi jokaiseen kirjeeseen kohteliaasti, vaikka ei luonnollisesti suostunut kaikkeen. (Mts. 180.) Hän näki paljon vaivaa tuntemattomienkin ihmisten tähden, mikä kuvaa hyvin hänen lempeää ja herkkää luonnettaan. Sävellyspyyntöjä enemmän tuli kuitenkin esiintymispyyntöjä. Sivuvirka kanttori-urkurinakin toi mukanaan monenlaisia esiintymisiä. Kevyttä musiikkia Jaakko ei kuitenkaan suostunut soittamaan, vaikka niitäkin pyyntöjä hänelle tuli. Hän ilmoitti, että soittaa ainoastaan kirkollisissa tilaisuuksissa. (Mts. 186–187.)

Jaakko toimi monien sukulaistensa häissä urkurina. Näiden häiden lisäksi Jaakko soitti lukuisia häitä ympäri Suomea, josta hän tosin voi ”syyttää” itseään. Toimiessaan Jämsän Kristillisen Kansanopiston musiikinopettajana hän lupasi soittaa kaikkien oppilaidensa häissä. (Mts. 192.)

2.10 Oopperan sävellystä ja opintomatka Wieniin

Vaikka Jaakko oli voittanut olympiahymnikilpailun ja säveltänyt suuria kantaatteja, hän karttoi edelleen säveltäjä-nimitystä. Tämä vaatimattomuus johtui ehkä siitä, että hän ajatteli säveltäjyyden edellyttävän sinfonioita ja oopperoita. Ehkä tästä syystä hän otti osaa Wihurin rahaston oopperasävellyskilpailuun 1958. Sinne piti lähettää teksti ja noin kolmannes luonnosmaisesta pianopartituurista. Sieltä hän sai tunnustuspalkinnon 100 000 mk. Tämän jälkeen hän jatkoi oopperansa *Lemmin poika*, toisissa lähteissä *Sininen hirvi*, säveltämistä. Hän haki säveltämiseen innoitusta Wienin matkalta 1960. Ooppera ei kuitenkaan koskaan valmistunut, vaan Jaakko poltti partituurin myöhemmin omantunnon syistä. Tähän lienee syynä ollut 1970-luvulla vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä tapahtuneet arvostelut ja syytökset, eikä hän halunnut tuottaa pahaa mieltä kenellekään. (Mts. 213–214.)

Toisen opintomatkinsa Jaakko teki vuonna 1961 saatuaan Keski-Suomen Kulttuurirahaston apurahan. Sillä rahalla hän matkusti opintomatkalle Wieniin. Matka oli runsassisältöinen ja vaikuttava. Hän kävi ooppera- ja konserttiesityksissä, osallistui kansainvälisille nykymusiikkijuhlille, kävi sävellyksen oppitunneilla Wienin musiikkiakatemian professorin Karl Schisken luona ja muuten vain tutustui kirkkoihin, taide- ja kotiseutumuseoihin. (Mts. 218.) Kuunneltuaan esimerkiksi Schönbergin *Die Jakobsleiter*-oratorion ja eräitä Alban Bergin ja Carl Orffin sävellyksiä hän itse kuvailee kokemusta näin: ”Tunsin, että niiden nerokas sävelkieli oli minulle läheinen; samantapaista ilmaisua olen koko elämäni ajan etsinyt, mutta en päässyt tavoittamaan”. (Linjama 1966, 340.) Tälle matkalle osallistui osittain myös hänen vaimonsa Toini. Matkalta Jaakko sai taas innostusta omaan sävellystyöhönsä. (Randell 2009, 218.)

2.11 Sairastuminen, virkavapaa ja eläkevuodet

Vuonna 1962 Jaakko sairastui niin, että oli virkavapaalla vuoden. Sen vuoden aikana Jaakko teki sovituksia vanhoillislestadiolaisten laulukirjan, *Siionin laulut*, lauluihin. Sovitusten lisäksi laulujen joukossa on myös muutama Jaakon sävellys. Tehtävä oli Jaakolle mieluisa ja työ eteni ripeästi. Sävellyksiä hän teki muun muassa Väinö Havaksen ja Niilo Rauhalan teksteihin, jotka olivat hänestä hyvin innoittavia. (Randell 2009, 243.)

Jaakko Linjama jäi eläkkeelle vuonna 1969. Nyt hänellä vihdoon oli rehellisesti aikaa säveltämiselle ja vielä 60-vuotiaanakin hän halusi opiskella lisää. Hän lähetti tätä varten apurahahakemuksiakin, mutta niitä ei hyväksytty. (Mts. 246.) Säveltäjät ry:n jäseneksi Jaakko liittyi vasta vuonna 1972. Jaakon poika Jouko mainitsi silloiselle puheenjohtajalle Aulis Salliselle, että Jaakon nimi puuttuu jäsenluettelosta. Vaatimaton Jaakko ei asiasta olisi todennäköisesti itse ilmoittanut. (Mts. 248.)

Eläkevuosina 70-luvulla Jaakolla oli vapaus tulla ja mennä. Ensimmäisenä eläkevuonna hän vieraili lastensa luona, jotka olivat lähteneet kukin taholleen, teki konserttimatkoja ja nautti elämästä täysin rinnoin. Vauhtia riitti niin, että vuoden lopulla hän sairastui. Hän sai sydänkohtauksen ja joutui kolmeksi viikoksi teho-osastolle. Vielä ei kuitenkaan ollut Jaakon aika kuolla. Sydänkohtauksen seurauksena Jaakko jätti viimeisenkin virkansa Muuramen kanttorina alkuvuodesta 1971. Hän totesi myöhemmin, että hän hoiti virkaa oikeastaan vain siksi, että saisi soitella uruilla ja jotta hänen pojillaan olisi urut käytettävissä. (Mts. 250–252.)

Jaakko sai Muuramen kunnalta kunnianosoituksena nimeään kantavan stipendin 1974. Ensimmäinen stipendi jaettiin kaksi vuotta myöhemmin 1976 uuden koulurakennuksen ja kulttuuritalon vihkiäisjuhlassa. Sen saaja oli pianisti Ritva Mäkinen ja sitä oli antamassa Jaakko itse. Tilaisuudessa oppilaskuoro esitti Linjaman sävellyksen *Hyvän haltian lahja*. Jaakko kävi enää harvoin kuulemassa omia teoksiaan konserteissa 70-luvulla. Todennäköisesti viimeisen kerran hän oli mieskuoro Sirkkojen 75-vuotisjuhlassa 1974. Sävellystyötään hän kuitenkin jatkoi ja tarjosi töitään kustannettavaksi. (Mts. 255–256.)

Puolitoista vuotta ennen vakavaa sairastumistaan vuonna 1978 Jaakko sai käydä kolmannella opintomatkallaan. Tämä oli oikea matkojen matka. Se tehtiin Ranskaan ja hänellä oli oppaanaan poikansa Jouko, joka oli ollut edellisenä vuonna kolme kuukautta Pariisissa säveltämässä. Laivalla Jouko tapasi opiskelutoverinsa Erkki Alikosken, jonka ansiosta järjestyi harvinainen tilaisuus tutustua Bachin ajoilta säilyneisiin urkuihin

pohjoissaksalaisessa Staden kaupungissa. Merkittävin kohde Pariisissa oli Invalidikirkko ja siellä Napoleonin hauta. Myös ranskalaisen marsalkan Fochin hauta sai Jaakon hiljaiseksi. Ensimmäisen maailmansodan muistomerkeistä kauhein oli kuitenkin paluumatkalla Verdun'n mielettömien valloitusten symboleina säilytetyt kolme tukikohtaa: Douaumont, Mort Homme ja Cotê 304. Niissä taisteluissa oli kaatunut satojatuhansia sotilaita. Jaakko halusi välttämättä nähdä nämä sodan muistomerkit. Sankarihautoja katsellessa Linjaman mieleen palasi varmasti omat sotakokemuksensa Talvisodassa, sillä ulottuihan sodan vaikutus myös hänen sävellyksiinsä koko elämän ajan. (Mts. 227–232.)

2.12 Kuolema

Tammikuussa 1980 Jaakko sai vakavan sairauskohtauksen ja menetti aivohalvauksen takia pikkuhiljaa puhe- ja kirjoituskykynsä. Vielä samana päivänä, kun Jaakko joutui sairaalaan, hän oli merkinnyt kalenteriinsa ”keinu mökille tilattu”. Mielessä olivat rakas mökki ja kesä. Sairaana Jaakko oli yli kolme vuotta, osan ajasta sairaalassa, mutta suurimman osan vaimonsa hoivissa kotona. Mökille hän ei enää lähtenyt. Jaakko Linjama kuoli 2.5.1983 Keski-Suomen keskussairaalassa. Meneillään oli juuri sairaanhoitajien lakko ja tilanahtauden vuoksi Jaakko makasi yksinään liinavaatehuoneessa lasten vielä käydessä häntä katsomassa juuri ennen kuolemaansa. (Mts. 259–260.)

Jaakko haudattiin pitkäaikaisen virkapaikkansa hautausmaalle Muurameen. Siunaustilaisuuden toimitti pastori Hannes Torkki ja urkurina toimi poika Seppo. Tilaisuudessa lauloivat Mieskuoro Sirkat ja Muuramen kirkkokuoro. Musiikkina olivat säveltäjän omat teokset *Canzona*, Koraalimuunnelmat *Sen suven suloisuutta* sekä *Jo joutui armas aika*. (Mts. 260.)

3 Jaakko Linjama pedagogina.

Jaakko Linjama tunnetaan sävellysurastaan, mutta varsinaiselta ammatiltaan hän oli opettaja. Linjama ehti opettamaan monenlaisia kohderyhmiä lapsista aikuisiin. Esikuvia ja innoittajia olivat monet hänen omista opettajistaan: Juhani Pohjanmies, Eino ja Aune- Martta Roiha, Uno Kärkkäinen ja varmaan jossain määrin myös sävellysopettajansa Aarre Merikanto. Erityisen merkityksellinen näistä oli varmasti Pohjanmies, joka osaltaan vaikutti nuoren Jaakon päätymistä musiikin pariin.

Lukiessani eri lähteistä tähän aiheeseen liittyvää materiaalia, muodostui minulle kuva huumorintajuisesta, lempeästä, kekseliästä pedagogista, joka osasi olla tarpeen tullen myös ankara. Entisten oppilaiden kuvailut ovat poikkeuksetta Jaakkoa kehuja. Kenties kuva on vähän siloiteltu, mutta päällimmäisenä hän on joka tapauksessa jäänyt muistelijoiden mieleen erittäin taitavana pedagogina. Jaakon vahvuus oli siinä, miten hän osasi käsitellä ihmisiä. Hän sai oppilaansa kiinnostumaan, ja mikäs sen tehokkaampi tapa on saada oppi menemään perille kuin aito kiinnostus.

Mielenkiintoista on myös miettiä, millä tavalla Jaakko toimi esimerkkinä lapsilleen. Ei ole sattumaa, että Linjaman lapsista kaikki harrastivat musiikkia ja osa heistä päätyi musiikkialalle. Osasta heistä tuli vieläpä hyvin menestyneitä musiikin ammattilaisia.

3.1 Jaakon koulutus ja työura

Pedagogiopintoja Jaakko teki monipuolisesti. Sen lisäksi, että hän oli valmistunut Jyväskylän seminaarista kansakoulunopettajaksi, hän sai täydennyskoulutusta joka vuosi kursseilla ja piirikokouksissa (Randell 2009, 76). Menestyttyään hyvin seminaarin musiikkiopinnoissa, hän opiskeli musiikinteoriaa ja sointuoppia Kansanvalistusseuran Kirjeopistossa vuosina 1937–38 säveltäjä, filosofian maisteri Sulho Rannan johdolla sekä teki säveltäjäopintoja Aarre Merikannon ja professori Leo Funtekin johdolla vuosina 1946–52. Vuonna 1946 hän pääsi jatkamaan piano-opintojaan Dmitry Hintzen johdolla ja heistä tulikin myöhemmin hyvät ystävät ja työtoverit Jyväskylän musiikkiopistossa (mts. 112–113, 117).

Jaakon työura oli varsin monipuolinen. Päätyönään Jaakko toimi kansakoulunopettajana. Muuramessa hän opetti vuoteen 1953, lukuun ottamatta väli vuotta Lievestuoreella 1937–38. Muuramessa hän toimi johtajaopettajana. Vuonna 1953 perhe muutti Jyväskylään, kun Linjaman opettajapariskunta sai virat Jyväskylän keskuskansakoulusta. Sota-aikana johtajan ominaisuudessa hän oli kansakoulun johtokunnan sihteeri, talkoopäällikkö, Henkisen Huollon työn johtaja sekä raittiuslautakunnan jäsen. Myöhemmin velvollisuuksiin kuuluivat vielä partiojohtajan ja uimaopettajan tehtävät. Hän toimi myös monien kotirintaman juhlien järjestäjänä, soittajana ja säestäjänä. (Mts. 84–85.) Kun Jyväskylän musiikkiopisto perustettiin vuonna 1948, Jaakko pyydettiin sinne teoriaopettajaksi (Mts. 122). Tässä tehtävässä hän oli vuoteen 1962. Myöhemmin Jaakolla oli myös piano-oppilaita. Vuonna 1954, perheen jo muutettua Jyväskylään, kuoli Muuramen kanttori ja tämänkin tehtävän Jaakko otti itselleen. Kaksi vuotta hän toimi virkaatoimittavana ja sitten hän sai tuomiokapituliluvun olla toistaiseksi sivutoimisena. Virkaa hän hoiti vuoteen 1971 asti. Jaakko toimi myös vuosina 1963–66 Jämsän Kristillisen kansanopiston musiikinopettajana. Kun Jaakko jäi eläkkeelle 1969, hän yhä eläkepäivinänsäkin otti teoria-, piano- ja harmonioppilaita. Kaiken tämän

ohella Jaakko sävelsi ja osallistui sävellyskilpailuihin. Olympiahymnin sävellyskilpailun voitto poiki hänelle vielä yhden tehtävän eli kesätyön Jyväskylän Kasvatusopillisen Korkeakoulun kansakoulunopettajien pikavalmistuskursseilla. (Mts. 154.)

3.2 Kansakoulun opettajana

Jaakko oli todella lapsirakas ja nautti työstään kansakoulun opettajana. Hän oli 25-vuotias aloittaessaan työuransa. Jaakko oli tunnollinen opettaja, joka noudatti kaikkia tarkastajan ohjeita. Vuosikymmeniä myöhemmin hän muistelee vastavalmistuneen kokemuksiinsa opetustyöstä: ”Työ lasten keskuudessa oli minulle mieluista. Kilttejä maalaislapsia, joihin pian kiinnyin koko sydämelläni. Tuo kiintymys kohdistui myös lasten koteihin. 1930-luvun mieluisia näkymiä näin jälkepäin ajatellen oli se ystävällisyys, jolla maaseutu otti uuden opettajan vastaan.” (Mts. 61–62.) Vaikka Jaakko eli syvästi musiikin maailmassa, hän on todennut työstään: ”Mutta kansakoululuokassa suoritettua leipätyötäni en ole koskaan ajatellut vaihtaa muuhun. Tarjosivat musiikinopettajan virkaa, mutta en ottanut vastaan, koska minusta on näännyttävää päiväkaudet kuunnella musiikkia. Sen sijaan on suoranainen virkistys työskennellä päivittäin muutamia tunteja terveiden poikavekkuleiden kanssa. --” (Linjama 1966, 339.)

Kirjailija Harri Tapper, joka oli Jaakon oppilaana Jyväskylän Kasvatusopillisessa korkeakoulussa kesäkurssilla, muistelee Jaakon musiikintunneilla löpötelleen välillä ”eihän teidän oppilaitanne kiinnosta monimutkaiset asiat. Heitä kiinnostaa se, miten saa ensi välitunnilla rotan esiin siltarummun alta, kun viime välitunti ei siihen riittänyt”. (Rousi 2006, 48.)

Jatkosota, jonka aikana Jaakko sai palvella kotirintamalla, heijastui opettajan työhön. Talvisodan taakka painoi hartioita ja sota muutenkin aiheutti kireää mielialaa. Jaakolla oli hoidettavanaan runsaasti erilaisia tehtäviä. Tämän seurauksena eräs muuramelainen syytti Jaakkoa sopimattomaksi opettamaan ja vaati koululle uutta opettajaa. Tarkastaja Väinö Valorinta puolusti Jaakkoa. Karjalan evakoista johtuen oppilaita oli paljon ja työmäärä suuri. Valitus ei mennyt läpi, mutta Jaakko kuitenkin loukkaantui siitä niin, että haki vuodenmittaista opettajanvirkaa Tuusniemeltä. Sinne hän ei kuitenkaan tullut valituksi. (Randell 2009, 85–86.)

Jaakko osasi soveltaa monipuolista osaamistaan koulutyössä. Hän käytti musiikillisia taitojaan hyväkseen opetuksessa. Jaakon entinen oppilas Mauno Nieminen muistelee opettajansa ”perunamusiikkia”. Ankan työvoimapulan vuoksi oppilaiden piti vuorollaan auttaa koulukeittolan emäntiä kuorimalla perunoita. Oppilaiden kuoriessa perunoita, Jaakko istahti Zimmermann-merkkisen pianon ääreen ja sanoi soittavansa ”perunamusiikkia”. Ohjelmassa oli muun muassa porilaisten marssi, *Ukko Nooa -muunnelmat* ja *Finlandia*. Hän myös kertoi sävellysten taustatietoja, jolloin musiikkituokiosta muodostuikin kunnan oppitunti. Silloisissa olosuhteissa tällainen tuokio oli elämystä, kun radionkin musiikkitarjonta oli vähäisempää. (Mts. 106.)

Oppilaiden kanssa puuhastelu ei rajoittunut pelkästään kouluun. Mauno kertoo, että oli usein kirkossa polkemassa urkuja, kun Jaakko soitti. Tämä oli hänelle mieluista, sillä kuulihan hän samalla urkumusiikkia. Jaakko myös esitteli Maunolle erilaisia urkupillien sointeja alkaen linnunlaulusta. Omalla ajallaan Jaakko piti oppilaille musiikkikerhoa, jossa opetettiin

intervallit, kolmisoinnut sekä soittoa Pohjanmiehen koraalikoulusta. Kerran jatkoluokkien käsityötunneilla Jaakko oli pannut pojat kokoamaan sähkömoottoreita ja tekemään muita sähkökokeiluja. Mauno oli oppinut tekniset asiat niin hyvin, että kun eräänä jouluaattoiltana opettajan sähkökynttilät olivat menneet rikki, Jaakko lähetti Jouko-pojan hakemaan Maunoa niitä korjaamaan. Palkaksi tästä Mauno oli pyytänyt Jaakkoa soittamaan *Alte Kameradenin*. (Mts. 269–270.)

Opettajan opetusmenetelmistä kerrotaan monenlaisia juttuja. Eräät pojat eivät olleet tervehtineet opettajaansa kylällä, niinpä seuraavana päivänä hän pani nurkkaan karttatelineen ja käski näitä epäkohteliaita poikia kumartamaan ja sanomaan sille: ”Hyvää päivää, opettaja!”. Toinen usein kuultu tarina on, kuinka oppilaan piti toisinaan silittää Jaakon niskassa olevaa ”huolten kyhmyä”. Kyhmy sitten parani, lapsen kädessä oli ihmeellinen voima. Tunneilla Jaakko osasi pitää mielenkiinnon yllä. Hän saattoi kesken oppitunnin yhtäkkiä komentaa oppilaansa seisomaan ja sanoi, että nyt lauletaan *Nuijamaan marssi*, niin että katosta ”rapingit” tippuu. Toisaalta hän saattoi kesken tunnin istahtaa soittimeen ääreen ja esittää oppilailleen jonkun sävellyksen tai laulun. (Mts. 270–271.)

Oppilaiden iloksi Jaakko järjesti välillä normaalista koulutyöstä poikkeavaa mukavaa touhuamista. Opettaessaan Jyväskylässä Keskuskansakoulussa poikaluokalle, hän vei oppilaansa Nuottiniemen mökille. Mökille pojat polkivat pyörällä Jaakon itse mennessä edellä pirssiautolla. Eväät olivat mukana ja päivän päätteeksi saunottiin. Kaikille jäi tyytyväinen mieli. (Mts. 212.) Opettajalla saattoi toki olla pieni taka-ajatus, sillä hän teetti pojilla mökin tekemättömiä töitä, kuten lattian lakkaamista tai puiden pilkkomista.

Muutaman kerran Jaakko komensi poikaluokkansa Taulumäen kirkkoon. Siellä kirkon edessä pojat odottelivat opettajansa saapumista. Piippu savusi, kun Jaakko asteli tasaisen rauhallisesti kohti Taulumäkeä. Kirkossa poikien piti kunnioittavan hiljaa mennä urkuparvelle istumaan ja kolistelematta osata istua kääntyville penkeille. Jaakko opetti heille urkujen rakennetta, millaisia ääniä sai jalkiosta tai miten erilaisia äänikertayhdistelmiä uruista sai esille. Jaakko soitti ja pojat kuuntelivat. Jossain vaiheessa hän kysyi pojilta vakiokysymyksen: ”Miten olisi Porilaisten marssi?” Pojat innostivat opettajaansa niin, että koko kirkko täyttyi urkujen voimasta. (Mts. 273.)

3.3 Opettajana musiikin parissa

Sodan jälkeinen aika oli vaikea, koska kaikki piti rakentaa uudelleen. Materiasta oli puutetta, niinpä henkiset arvot tulivat entistä tärkeämmiksi. Jaakko on kertonut näin: ”Sota-ajan jälkeen virisi voimakas kulttuuriharrastus koko valtakunnassa. Jyväskyläänkin perustettiin vuonna 1948 musiikkiopisto. -- Sen johtajaksi valittiin seminaaritoverini Veikko Noronen, ja hän pyysi minua teoriaopettajaksi laitokseen.” Noronen opetti teoriaa, kenraalibassoja ja kontrapunkkia. Myöhemmin hänellä oli myös piano-oppilaita. Jaakko ilmoitti oppilaiksi myös lapsensa Joukon, Sepon, Pirkon ja Riitan. (Mts. 122)

Koska Linjama hoiti teoriaopettajan tehtävää opettajantyönsä ohella, päivät olivat pitkiä. Ollessaan ensin päivän koulussa matkusti hän sen päätteeksi Muuramesta Jyväskylään, jossa hänellä oli teorian tunnit vartin yli kuudesta varttia vaille kahdeksaan. Eräänä vuonna hänellä oli 36 viikkotuntia kansakoulussa minkä lisäksi vielä musiikkiopiston teorian tunnit. (Mts. 124.) Tunnollisesti hän tuntinsa pitikin. Sinä päivänä, kun juttu olympiahymnikilpailun

voittamisesta oli lehdessä, ystäviä ja sukulaisia odotteli kilpailun voittajaa Puutarhakadulla iltaan asti, mutta turhaan. Jaakko oli pitämässä koulun ja musiikkiopiston tunteja tavalliseen tapaan (Linjama 2002, 28).

Jaakon opissa olleen Arne Rousin, josta myöhemmin tuli Lapuan hiippakunnan piispa, ensivaikutelma teoriaopettajastansa oli vahvan ja juurevan oloinen keskisuomalainen mies, joka puhui hitaasti ja vakuuttavasti. Hän kertoo, että Jaakolla oli voimakas tahto saada oppilaat ymmärtämään musiikkia syvällisesti; miten musiikin rakenteeseen voi liittyä suurenmoisia asioita ja miten esimerkiksi rytmin laventaminen oikeassa paikassa voi tuoda musiikkiin suurta ilmaisuvoimaa. (Rousi 2006, 41.)

Koska Jaakko oli pitkälti itse opetellut ja pohtinut asioita, hän osasi ottaa opetuksessa huomioon vaikeudet sekä mahdolliset tärpit. Hän osasi asettua oppilaan tasolle. Opettajana hän näki teorian käytännön kannalta. Esimerkiksi puhuttaessa eri sävellajeista hän soitti *Das Wohltemperierte Klavierista* Cis-duuri-preludin näytteenä kirkkaasti soivasta sävellajista. (Randell 2009, 125)

Jaakolla tuntui olevan opetustyöhön suoranainen sisäinen palo. Tämä ei voinut olla vaikuttamatta oppilaisiin, jotka olivat vielä nuoria ja vastaanottavaisia. Hän avasi oppilailleen aivan uusia näkymiä ja tartutti heihin oman innostuksensa. (Rousi 2006, 42.) Musiikki oli Jaakolle itselleen niin ihmeellinen maailma, että halusi oppilaidensakin pääsevän siitä osalliseksi (Randell 2009, 125)

Teoriaopettajana Jaakko kävi samanaikaisesti Aarre Merikannon sävellysoyissa. Merikannon opit siis välittyivät suoraan Jaakon kautta Jaakon oppilaille. Merikannon mukaan oli tärkeä oppia soinnutuksen säännöt, jotta niistä voi sitten tarvittaessa mielekkäällä tavalla poiketa. Tätä ajatusta Jaakko halusi välittää eteenpäin: säveliä ja sävelten lakeja täytyy kunnioittaa, mutta improvisoinnille pitää olla tilaa (Linjama, haastattelu, 21.9.2017). Jaakko korosti ahkeran harjoittelun merkitystä. Joka päivä täytyy soittaa, jotta sormet pysyvät vetreinä. Tämän hän oli oppinut omalta opettajaltaan Uno Kärkkäiseltä. (Randell 2009, 124–125.)

Jaakko oli kiireinen mies, kun hän kaiken tämän työn lisäksi sävelsi. Hänellä ei voinut jäädä aikaa nukkumiseen. Rousi kehuu kuitenkin, että opetus oli aina yhtä antaumuksellista, innostavaa ja mallikelpoisen selkeätä. Kenraalibassoon päästessä innostus sekä opettajassa että oppilaissa vain lisääntyi: ”Tehtävät, joita Linjama meille antoi, olivat ainakin minusta jotenkin hyvin kiehtovia.” (Rousi 2006, 48.) Toiminta Jyväskylän musiikkiopistossa oli varmasti Jaakolle itselleen erityisen merkittävä työsarka. Rousi miettii myös, että Jaakon opetuksessa olleet opiskelijasukupolvet ovat olleet etuoikeutetussa asemassa. Näin hän uskoo sen innostavan ja mieleen jääneen opetuksen perusteella, jota itse oli saanut aikanaan nauttia. (Mts. 52.)

Työ kansakoulunopettajien pikavalmistuskursseilla, sisälsi laulun ja soiton opetusta sekä musiikinteoriaa. Tämä työ oli Jaakolle mieluista ja piti niitä kolmena kesänä peräkkäin. Harri Tapper kuvailee Jaakkoa: ”Hänellä oli napittamaton popliini löyhästi päällä ja hattu päässä. Vaikka väsymys painoi miestä, hän ei ollut koskaan hermostunut, vaan hänellä oli väljä leikkilinen ote. Opiskelijat kiintyivät tähän lehtoriinsa.” (Mts. 47.) Koska monet näistä opiskelijoista eivät olleet harrastaneet musiikkia koskaan, heidän piti omaksua kaikki oppi muutamassa viikossa. Jaakko ymmärsi kyllä, että kovin laajaa soittotaitoa ei niin lyhyessä ajassa voisi oppia. Niinpä hän antoikin kerran leikkimielisen vinkin kokelailleen: ”Te joudutte hankalaan tilanteeseen, kun rovasti tulee seuroja pitämään, mutta kanttori laistaa, kun tietää

että koulussa on opettaja, joka kaksikäisesti soittaa. Ettehän te osaa. Pistäkää tulitikku painikkeen alle niin bassokin tulee hoidetuksi ja kukaan ei mitään huomaa.” (Mts. 48.) Koska koraalikirjan neliääninen satsi oli useimmille opettajakokelaille aivan liian vaikea, hän päätti laatia tavallisimmista kouluissa lauletuista virsistä helppoja sovituksia. Kirja ilmestyi WSOY:n kustantamana nimellä Lasten virsiä ja hengellisiä lauluja vuonna 1955. (Randell 2009, 155.)

1960-luvulla kolmen viran hoitaminen kasvoi kohtuuttoman raskaaksi. Jaakko harkitsi vaihtavansa kouluopetuksen Jyväskylän Kasvatusopillisen korkeakoulun soitonopettajan virkaan, jossa hän olikin jo ollut kesäkursseilla opettamassa. Hän kuvitteli pääsevänsä suuria poikaluokkia helpommalla opettamalla aikuisia ja aikaa jäisi enemmän myös säveltämiseen. Hän lähetti hakemuksen 18.1.1963. (Mts. 239.)

Hakua varten hän hankki Sibeliuksen Akatemian pianopedagogiikan professori Martti Paavolalta suosituksen. Paavola kehui suosituksessaan Jaakkoa ”viisaana ja pintaa syvemmälle pyrkivänä opettajana jo pitkäaikaisen kokemuksensakin vuoksi”. Paavola tunsikin myös hyvin Aarre Merikannon, joka oli henkilökohtaisesti antanut Jaakosta edullisia lausuntoja. Konservatorion johtaja V.E. Noronen, kaupunkiseurakunnan kirkkoherra Jorma Sipilä, dosentti Olavi Ingman ja laulaja Inkeri Laes antoivat myös hyviä suosituksia. Laesta Jaakko oli säästänyt ”vaativissakin tehtävissä”. Jaakolla ei ollut kuitenkaan akateemista loppututkintoa, niinpä hän tarvitsi tavanomaisen todistuksen lisäksi erivapauden. Sen hän saikin: ”Opetusministeriö oikeuttaa tehdystä anomuksesta Jaakko Armas Linjaman, vaikka hän ei täytä säädettyjä kelpoisuusehtoja, tulemaan taitonsa ja kykynsä mukaisesti nimitetyksi Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun opettajainvalmistuslaitoksen soitonopettajan virkaan --” (Mts. 239.)

Hakuprosessin kanssa yhtä aikaa Keski-Suomen Kristillinen Kansanopistoyhdistys osti taloudellisiin vaikeuksiin joutuneelta toiselta kristillishenkiseltä kansanopistolta sen opistorakennuksen. Perustettiin Jämsän Kristillinen kansanopisto. Jaakko pyydettiin opistoon musiikinopettajaksi. Opiston työ oli hänelle henkilökohtaisesti tärkeää. Niinpä vaikka Jaakko oli tullut jo valituksi Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun virkaan, päätti hän perua hakemuksen. Hän kirjoitti: ”allekirjoittaneen tultua valituksi Jämsän Kristillisen kansanopiston musiikinopettajaksi peruutan täten hakemukseni Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun soitonopettajan virkaan, koska on todennäköistä, että soitonopettajan virassa ei minulle suotaisi mahdollisuutta toimia opettajana ko. opistossa, jonka kannatusyhdistyksen perustajajäsenenä haluan olla opiston työtä tukemassa voimieni mukaan”. (Mts. 239–240.) Opiston opettajana hän toimi yhteensä kolme vuotta vuosina 1963–66.

Säveltäjän saaminen alkavan opiston opettajaksi oli suuri lahja oppilaitoksen näkökulmasta, sillä hän lisäsi opettajakunnan luottamusta ja arvostusta opistoa kohtaan. Silloinen rehtori Ahti Riihimäki sanoikin, että Jaakko oli heille nuorille opettajille kuin isä. Jaakon viikoittainen saapuminen opistolle oli merkkipäivä. (Riihimäki 2013, 62–63.) Häntä oli aina joukko nuoria vastassa, kun hän saapui linja-autolla opiston pysäkillä. Nuoret kantoivat hänen tavaransa opistorakennukseen. (Vikman 2014, 176). Arvovallallaan Jaakko edisti uusien soittimien hankkimista opistolle. Ensin saatiin jalkioharmoni ja aulan flyyngeli. Myöhemmin, Jaakon jo jäätyä pois, opistolle saatiin lisäksi piano, sähköurut ja lopulta myös aidot pilliurut. (Riihimäki 2013, 63.)

Jaakolle annettiin opetuksessa ”täysin vapaat kädet” (Randell 2009, 240). Hänelle muodostui oma visio monipuolisesta musiikinopetuksesta ja hän uskoi hyvän musiikin

harrastamisen myönteiseen vaikutukseen ihmisen elämässä (Tuomisto 2013, 194). Lähitavoitteena musiikin opetuksessa Jaakolla oli Siionin laulujen ja virsien laulaminen. Siihen osallistuivat kaikki oppilaat laulutaidosta riippumatta. Etäisempänä tavoitteena vasta oli laulujen säestäminen. (Riihimäki 2013, 63.) Oppilaista lahjakkaimmat ja innokkaimmat saivat harjoitella lauluryhmän johtamista kuorotunneilla ja opiston monissa juhlissa. He saivat myös opetusta säveltapailuun, musiikin teoriaan ja urkujensoittoon. (Tuomisto 2013, 107)

Opistossa Jaakon oppilaana ollut, kanttorina työuransa tehnyt Pekka Syrjäniemi kertoo, että Jaakko kiinnitti määrätietoisesti huomiota tekstin ja musiikin yhteyteen. Hän piti myös rytmiä erityisen tärkeänä, sillä se oli hänen mukaansa kaiken elämän edellytys luomakunnassamme. Jaakon ajatus säestämisestä oli sellainen, että vähemmän soittoa opiskellutkin pystyi siitä selviytymään ilman epäonnistumisen pelkoa ja turhaa jännitystä. Tästä on maininta myös vuoden 1963 *Siionin Laulut ja Virret* -säestyskirjan, johon Jaakko teki paljon sovituksia, alkusanoissa. Erityisesti lastenlaulut Linjama halusi sovittaa lasten itsensä soitettaviksi, minkä johdosta ne poikkesivat tavallisesta neliäänisestä koraaliasusta tarkista. (Vikman 2014, 175)

Syrjäniemi kertoo, että välillä opiston oppilaat tekivät matkoja Muuramen kirkkoon sunnuntain jumalanpalvelukseen. Jaakko saattoi laittaa urkuoppilaansa säestämään graduaalivirren tai loppusoiton. Messun jälkeen usein pidettiin urkutunti. Tuntien jälkeen opettaja lähti Jyväskylään, mutta jätti oppilaat keskenään kirkkoon soittamaan ja harjoittelemaan. Jaakko luotti heihin, ja hän sai heikoimmatkin oppilaat mukaan osaten annostella opetusta sen mukaan, kuin oli sopivaa. (Mts. 176). Myöhemmin jotkut oppilaista ovat sanoneet saaneensa elinikäisen kipinän musiikkiin ja päätyneensä kanttorin ammattiin Jaakon innoittamana (Randell 2009, 240).

3.4 Persoona

Pedagogina Jaakko oli monella tavalla aikaansa edellä. Hänen metodinsa olivat monipuolisia niin kansakoulussa kuin musiikin parissa. Hän suhtautui oppilaisiinsa lempeästi. Monet hänen oppilaistaan muistelevat Jaakon osanneen käsitellä haastaviakin nuoria ja toimia heidän kanssaan. (Vikman 2014, 176.)

Opettajana Jaakon persoonassa oli kahta puolta, ehdotonta oikeudenmukaisuutta sekä toisaalta kaiken turhantärkeyden karttamista huumorin keinoin. Hän vaati myös oppilailtaan oikeudenmukaisuutta sekä toisen kunnioittamista. Eräälle ”ökytalon” pojalle Jaakko antoi kevättodistukseen käytöksestä nelosen ja kun isäntä tuli kyselemään syytä tuohtuneena, hän vastasi, että poika oli välitunnilla lyönyt tyttöä ja se oli ala-arvoista käytöstä. Toisaalta eräälle toiselle pojalle hän oli joutunut antamaan matematiikasta nelosen ja kun poika tuli kysymään ehtojen suorittamisesta, Jaakko totesi, että harjoittele kesällä laskuja ja tuo opettajalle tulitikkulaatikollinen lillukoita, niin ehdot ovat niillä suoritettu. (Linjama, haastattelu, 21.9.2017.) Oppilaisiinsa Jaakko onnistui valamaan rohkeutta ja itseluottamusta. Omalla persoonallaan hän viestitti, ettei ole pahaksi olla erilainen. (Randell 2009, 271.)

3.5 Jaakko lastensa innoittajana

Vaikka Linjaman perhe oli usein taloudellisesti ahtaalla, pani Jaakko kaikki lapsensa oppikouluun vanhimmasta nuorimpaan. Koska materia oli niukkaa, halusi hän antaa lapsillensa perintönä koulutuksen. Oppikoulusivistys 1940–60 luvuilla ei ollut itsestäänselvyys. Sen hankkiminen vaati työtä niin vanhemmilta kuin lapsilta itseltään. Yliopisto-opintoja hän ei enää voinut kustantaa, mutta auttoi siinäkin kaikin tavoin rahoituksen järjestämisessä. Olihan hän itsekkin opiskellut täysin velaksi. (Randell 2009, 267.)

Jaakko halusi tarjota mahdollisuuden musiikin opiskeluun aivan lapsesta pitäen. Haastattelussa Jouko Linjama muistelee, ettei heidän isänsä pitänyt pianotunteja varta vasten. Silti lapsilla oli tarvittava pianonsoiton taito, kun he menivät kukin vuorollaan pääsyutkintoihin. Harjoittelua, jota runsaslapsisessa perheessä varmasti oli paljon, ei Jaakko joutunut juuri kuuntelemaan, sillä hän joko vetäytyi koulun puolelle säveltämään tai oli musiikkiopiston tai Jämsän Kristillisen kansanopiston tunneilla opettamassa. Nuorin lapsista, Pekka, oli oppinut ulkoa Bachin C-duuri-preludin *Das Wohltemperierte Klavier* I:stä. Kuinka tämä tapahtui, on jäänyt mysteeriksi. (Linjama, haastattelu, 21.9.2017.)

Huolimatta taloudellisesta ahtaudesta pulavuosina, kirjojen ja nuottien ostossa ei koskaan kitsasteltu. Niitä haettiin ”Linjaman laskuun” niin paljon kuin tarve vaati. Kirjat sitten myöhemmin periytyivät nuoremmille. Kirjanpainajan ammatinkin nuorena hankkinut Jaakko sidotutti nuottikokoelmat usein kauniisti nahkakansiin ja kirjoitutti kanteen nimet kultakirjaimin. Näin ne pysyivät koossa monellakin käyttäjällä. (Randell 2009, 160.) Vielä Joukon ja Sepon jo opiskellessa Sibelius-Akatemiassa joulupukki toi nahkaselkäiseksi nidotun, kultakirjaimin otsikoidun Bachin koko urkutuotannon, Peters-edition kaikki yhdeksän osaa. Hiljakseen kotona kirjakaappiin kertyi kaikki saatavilla oleva musiikkikirjallisuus, mikä auttoi lapsia musiikkiin perehtymisessä. Joululahjaksi saattoi saada myös antikvaarisen harvinaisuuden ”kaikin menestyksen toivotuksin, Isä-ukko”. Vanhoja kirjoja pidettiin arvossa, sillä ”hyvä käytetty kirja on usein parempi kuin uusi”. (Linjama, haastattelu, 21.9.2017.)

Tarvitessaan sijaista Muuramen kanttorin virkaa hoitaessa, Jaakko käytti lapsiaan, koska Linjaman perheessä riitti soittajia. Lapsista kanttorina toimivat ainakin Jouko, Riitta, Seppo, Jaakko, Pirkko ja myöhemmin vielä Martti, Tuomo ja jopa nuorimmainen Pekka. (Randell 2009, 167.) Näistä Linjaman sijaiskanttoreista kuusi opiskelikin myöhemmin Sibelius-Akatemiassa ja heistä kolme valmistui musiikkialalle. Jouko ja Seppo valmistuivat kirkkomuusikoiksi ja Riitta pianonsoitonopettajaksi. Joukosta tuli myös säveltäjä.

Lapsista Pirkko muistelee päässeensä kerran isän mukana Helsinkiin ollessaan 11-vuotias. Jaakko vei hänet mukanaan konserttiin ja tämä oli pienelle tytölle suuri elämys. ”Konservatorion salin valot oli himmennetty, ihanaääninen laulajatar seisoi flyygelin vierellä ja laulut olivat sanattoman kauniita.” (Mts. 160.)

Lastensa kasvattajana Jaakko oli vaativa, mutta ei liian ankara. Työtä piti tehdä, käyttäytyä kunnolla eikä ilmaiseksi saanut mitään. Sisaruksista Riitta ja Jaakko olivat myös isänsä oppilaana, mutta eivät saaneet mitään erikoiskohtelua. Huumori oli osa opetusta ja Riitta muistaa hauskat liikuntatunnit mäessä, kun oppilaat kiskoivat opettajaansa tappikelkalla ylös mäkeä. (Mts. 269.)

Kolmea asiaa Jaakko toteutti elämänsä ajan ja halusi niitä opettaa kahdelletoista lapselleen: kristilliset arvot, isänmaallisuus ja rauha. Pirkko kokee saaneensa perintönä isältään

rakkauden kirjoihin ja musiikkiin, tekemään ja arvostamaan työtä sekä ihmettelyn taidon. Aina on syytä ihmetellä: maailmaa, musiikkia, kirjoja ja Bachia. (Mts. 265, 268.)

4 Urkusävellykset materiaalina urkujensoiton opetuksessa

Jaakon sävellystyö painottui kuoromusiikkiin, mutta hän sävelsi myös muuta musiikkia. Johtuen omista intresseistäni urkuja kohtaan, minua kiinnostaa erityisesti hänen urkusävellykset. Jaakon urkusävellyksiä ei tunneta ja haluaisin tällä työlläni samalla nostaa ne useamman ihmisen tietoisuuteen. Koska Jaakko antoi teoksiansa ympäri Suomea eri ihmisille, on niistä osa matkan varrella kadonnut. Tällä hetkellä teosluettelosta löytyy neljä häämarssia, kaksi surusoittoa, preludi, kaksi partitaa, sarja uruille, fantasiomainen *Laudent, laudent nomen Domini!*, sekä sonaatti.

Tässä luvussa käyn vähän läpi näitä urkuteoksia ja pohdin niiden käyttökelpoisuutta pedagogisena materiaalina. Jaakko ei varsinaisesti säveltänyt mitään oppimateriaaliksi, mutta niistä löytyy paljon elementtejä, joita voisi hyödyntää urkuopetuksessa. Häämarssit ja surusoitot eivät ole aiheeni näkökulmasta mielenkiintoisia, joten niitä en käsittele lainkaan. Tässä pohdinnassa minulla nuottikäsikirjoitusten lisäksi on lähteenä Jan Lehtolan Linjaman urkusävellyksistä tekemä äänite, mikä auttoi työtäni huomattavasti. Nuotin lisäksi sain siis kuulokuvan eri kappaleista. Mielessäni minulla olivat vähintään musiikkiopiston ja ammattioppilaitoisten D-tason oppilaat aina B-tasolle asti. Kappaleet painottuvat kuitenkin vaikeammille D- ja C-tasoille.

4.1 Preludi

Jaakon ensimmäinen virallinen urkusävellyks on *Preludi uruille* vuodelta 1954. Hän on omistanut sen Toini-vaimolle omana syntymäpäivänään 16. toukokuuta 1954. Samana päivänä oli teoksen kantaesitys Taulumäen kirkossa. ABA -muotoinen sävellyks alkaa jalkion motiivin ja sormion sointujen vuoropuhelulla. Yksinkertaisuudestaan huolimatta vuoropuhelu luo voimakkaan latauksen. (Lehtola 2011, 6)

Teoksesta on löydettävissä ajatus, jota hän opetuksessa toi esille eli ”rytmin laventaminen oikeassa paikassa voi tuoda musiikkiin suurta ilmaisu”. Toisaalta tekstin tiivistäminen paikoittain tuo kiihkoa. Tämä lataus purkautuu alkuosan lopussa, kun siirrytään eri sormiolle. Välitaite koostuu oikean käden keinoitelevasta terssiteemasta ja vasemman käden ylöspäin kulkevasta neljäsosakulusta. Lopuksi kerrataan alkutaite.

Käsikirjoituksessa näkyvät Jaakon omat rekisteröintiohjeet Taulumäen kirkkoon. Jaakon sanotaan olleen taitava ja mielikuvituksellinen rekisteröijä. Näiden ohjeiden avulla voi vähän päästä sisälle Jaakon äänimaailmaan, mikä puolestaan voi auttaa sävellyksen tulkinna.

Eri taitteet ovat tunnelmaltaan melko erilaisia. Niiden yhdistämisestä toisiinsa täytyy miettiä, että ne selvästi kuuluvat toisiinsa. A-taitteessa on hyvä keskittyä linjakkuuden säilymiseen. Tekstuurissa, jossa soitetaan paljon sointuja peräkkäin, linjakkuus saattaa kadota. Musiikissa on kuitenkin hyvä säilyttää koko ajan suunta, mitä kohti ollaan menossa. Tämänkaltaisen kappaleen avulla on tottumattoman helppoa lähestyä uudempaa musiikkia.

Mitään varsinaista teknistä oivallusta kappale ei sisällä, mutta se kehittää toki perustekniikkaa. Preludi olisi hyvä kappale osana perusohjelmistoa. Sibelius-Akatemian ohjelmistoluettelossa tämä kappale on sijoitettu D-tasolle, mikä mielestäni täsmää sävellyksen vaatimustason kanssa hyvin.

4.2 Sarja uruille

Sarja uruille vuodelta 1956 sisältää viisi osaa: *preludi*, *ostinato*, *canzona*, *intermezzo* ja *postludi*. Sävellyksestä on säilynyt Jaakon pojan, Seppo Linjaman kirjoittama kopio. Seppo kantaesitti teoksen Sibelius-Akatemian urkujensoiton ykköskurssitutkinnossaan. Osat ovat lyhyehköjä vain parin minuutin mittaisia.

Preludi on ABAB-muotoinen. Se alkaa jalkion liikkuvalla melodialla ja sormiotekstuurin vasta-aiheisella kommentoinnilla. Lyhyen alukkeen jälkeen osa jatkuu jalkion urkupisteellä, jonka päälle sormio rakentaa duon kahdella eri sormiolla. Sormioissa käytetään kahta erilaista sointiväriä. Äänikertoja ei ole ainakaan Sepon kirjoittamaan kopioon merkitty. Alku kerrataan, jonka jälkeen tulee vielä toisen kerran lyhyt duo-osio. (Lehtola 2011, 7.) B-taitteen idea perustuu 5:3 polyrytmille.

Osan haaste on ehdottomasti tuo mainittu polyrytmi. Jos tämän osan pystyy soittamaan vaivattomasti, on kyseisen rytmin taatusti myös oppinut. Kvintoli on vuoroin oikeassa vuoroin vasemmassa kädessä. Lopulta kvintolia soittaa vasen ja oikea yhdessä jalkion kolmijakoisuutta vastaan. Vaarana voi olla rytmin liian tekninen suorittaminen. Rytmien tulisi vain soljua toistensa lomassa, niin että se kuulostaa kuulijankin korvaan vaivattomalta.

Toinen osa jatkuu välittömästi preludin jälkeen *attaca ostinato*. Osa koostuu kolmesta eri sointiväristä: oikeassa kädessä on huilulla soitettu duolikulku, vasemmassa klarinettiäänikerralla tai vastaavalla kieliäänikerralla soitettu triolikulku ja jalkiossa sello-rekisterin pisteellinen neljäsosa. Jokaisella äänellä on oma pieni melodinen aiheensa, joka toistuu ja synnyttää paikallaan pysyvän ja kelluvan tunnelman.

Tämän *ostinato*-osan polyrytmi ei ole niin vaikea kuin edellisessä osassa, mutta siihen pätee toki samat ajatukset sujuvuudesta. Osa voisi olla valmistavana harjoituksena triosoittoa lähestyttäessä. Jokainen stemma on itsenäinen, jokaisella on oma merkityksensä kokonaisuudessa. Vasen käsi saa hyvää harjoitusta nopeuteen ja hankalien kulkujen ratkomiseen. Sormijärjestykset on hyvä miettiä tarkkaan sen mukaan, millaiset kädet soittajalla on.

Canzona koostuu myös kolmesta eri sointiväristä: sopraanossa on oboe, väliäänessä huilu ja jalkiossa fagotti. Osa on marssimainen, jota elävöittää 7/4-tahtilajista johtuva rytmisten painotusten vaihtelu. Se ei ole marssimainen kuitenkaan tavanomaisen rehvakkaalla tavalla, vaan musiikista välittyy surumielisen humoristinen tunnelma. Väliäänessä on tasainen neljäsosa syke ja siihen vastaa jalkio omalla tasaisella neljäsosanuotin ja -tauon vaihteluilla sekä oikean käden oboe soolomelodiallaan.

Tätä osaa täytyy varoa soittamasta liian rajusti. Stemmojen erimittaiset rytmiaiheet täytyy pystyä pitämään täsmällisen tasaisena, mutta silti säilyttää musiikin vaatima herkkyys. Vaikka tasaisuuden vaatimus ei olisi soittajalle tekninen haaste, on siitä hyvä olla tietoinen. Tekstuuri sinällään on yksinkertaista, eikä osa sisällä nuotinluvullisesti erityistä haastetta.

Intermezzo koostuu sormion septoliiheesta, jota jalkion triolirytmikuvio säestää. Välissä on pieni yhden tahdin mittainen oktaavikaanon kuin välisoitto 27/4 tahtilajissa. Tätä osaa voisi ihan hyvillä mielin käyttää etydimäisenä harjoituksena. Nopea sormiotekstuuri ja jalkion haastava rytmi trilleineen vaatii jo urkurilta koordinaatiokykyä eriyttää sormio ja jalkio toisistaan sekä vähän kykyä heittäytyä musiikin vietäväksi. Jalkion rytmi on näennäisen tarkasti nuottiin merkitty, mutta säveltäjän vaatimus *ritmo imbroglia e col improvisatione* eli

rytmi vapaasti improvisoiden merkintä antaa tulkintaan vähän vapautta. Osan tavoitteena todennäköisesti olisi kuulostaa improvisoidulta ja kenties vähän sattuman varaiselta.

Sarjan päättävä osa, *postludi*, sisältää *da capon* eli siinä alkuosa kerrataan lopuksi. Alkuosassa vaihtelee 13/4-tahtilajissa etenevä poikkeuksellinen sointuaihekulku ja voimakkaat triolit. Väliin jää seesteinen 5/4-tahtilajissa etenevä aihe ja vasemman käden duoli-muotoinen taite. (Lehtola 2011, 8.) Tämän osan nuottikuvassa korostuu kaarien merkitykset. Niiden avulla on osoitettu täsmällisesti, mitkä nuotit ovat painollisia. Triolit jakautuvat kaaritetuiksi kahden nuotin ryhmiksi, joiden painollisemman nuotin paikka triolissa vaihtelee. Näin ei tule painottaneeksi aina triolin ensimmäistä nuottia, kuten sen ehkä luontaisesti tekisi. Tällainen painojen ennustamattomuus tuo ihan oman sävynsä triolikulkuihin. Nopeahkot triolikulut sisältävät myös lyhyitä kaksoisjalkiolle kirjoitettuja kohtia, joissa luontevinta olisi soittaa välillä vuorojaloin, mutta välillä jalan kanta ja kärki yhtä aikaa. Tämä on oivallista jalkioharjoitusta.

Kokonaisuutena tässä sarjassa on paljon pedagogisesti kiinnostavaa materiaalia niin teknisesti kuin musiikillisestikin. Tekniset haasteet eivät ole ylivoimaisia ja ne ovat varmasti jokaisen opittavissa. Haastavat kohdat eivät ole liian pitkiä, vaan niiden välissä on aina jokin helpompi pätkä. Osien lyhyiden ansiosta tehokkaasti harjoitellen yksittäistä teknistä seikkaa, kuten 5:3-rytmiä, pääsee lopputulokseen suhteellisen nopeasti. Lukuun ottamatta sävellyksen ensimmäistä osaa *preludi*, nuottiin on merkitty melko runsaasti rekisteröintejä, mutta osat antavat myös tilaa urkurille kokeilla itse erilaisia vaihtoehtoja. Sibelius-Akatemian ohjelmistoluettelossa sarja on merkitty C-tasolle. Mielestäni tämä on ehdottomasti mielenkiintoista ja käyttökelpoista musiikkia ohjelmistoon.

4.3 Sonaatti

Vuonna 1959 Jaakko täytti 50 vuotta ja silloin Jaakko sävelsi teoksen *Sonaatti uruille*. Sonaatti on ”Opettajilleni, professori Aarre Merikannon ja fil. tohtori Eino Roihan muistolle omistettu”. Roiha oli kuollut vuonna 1955 ja Merikanto 1958. Sonaatti on Jaakon urkusävellyksistä ylivoimaisesti laajin ja kunnianhimoisin niin sävellyks- kuin soittoteknisestikin. Teosta voisi pitää urkuotuotannon huippuna. Kuitenkin sen kantaesitys toteutui vasta 24.10.2009 Jaakko Linjaman musiikille omistetun tapahtuman konsertissa Jyväskylän Taulunmäen kirkossa Jan Lehtolan esittämänä.

Ensimmäinen osa *Allegro moderato* on sonaattimuotoinen. Se alkaa jalkion päätteemällä voimakkailla äänikerroilla soitettuna. Teema tulee heti toistamiseen sormion trioli-duoli-liikkeen säestämänä. Massiivisen alkuteeman jälkeen esitellään vieno sivuteema klarinetti-äänikerralla soitettuna. Vasen käsi ja basso säestävät oikean käden rytmisesti vaihtelevaa ja vivahteikasta sooloa tasaisella, klusteria muistuttavalla soinnulla. Tämä synnyttää hienolla tavalla kontrastin oikean ja vasemman käden välille. Jakso päättyy ”septoli-liaanin” välittämiin sointuihin, jossa kuullaan Jaakolle tärkeä intervalli, suuri septimi. Välitaite, kehittelyjakso alkaa vilkkaalla sormiotekstuurilla, jonka Linjama vie virtuositeetin rajoille. Vilkkaan sormiotekstuurin alla kuullaan jalkiossa päätteema, joka johtaa crescendon kautta monimuotoiseen polyrytmiseen kudelmaan. Osa päättyy alun lähes identtiseen kertaukseen, johon vaihtelua tuo hienot rekisterimuunnokset. (Lehtola 2011, 11.)

Toinen osa *Quasi moderato e semplice assai* on kuin triosonaatti ja se vaatii kautta linjan kolme eri sointiväriä. Se on hyvin ajanmukainen sävellysajankohta huomioiden. Tarkoilla rytmisillä muunnoksilla ja kaarituksilla Linjama tavoittaa ekspressiivisen luonteen. Alussa kuullaan Linjamalle tyypillinen suuri septimi. Harkittu muoto ja intervallien vaihtelu luo ”kristallinkirkkaasti säihkyvän kokonaisuuden”. (Mts. 11.)

Kolmas osa *Grave* on luonteeltaan surumarssi. Osa alkaa majesteettisen ylväällä soinnuilla ja etenee verkkaisesti. (Mts. 11) Sointumaailma on samaan aikaan sekä lohdullinen että surullinen, jopa riipaiseva. Ylöspäin etenevä sointukulku luo jännitteen, joka hiljalleen purkautuu alas tullessa. Välijakso koostuu jälleen triosta kolmine rekisteröineen ja tarkkoine kaarituksineen. Osa päättyy Linjamalle tyypilliseen tapaan *da capo*. (Mts. 11.)

Neljäs osa *Allegro triomfare* on taas ensimmäisen osan tapaan virtuoottista ja sähisevää musiikkia. Alun kvintolit toistuvat kolme kertaa identtisesti rondomuotoisena. Väliin jäävässä jaksossa *poco sostenuto* leikitellään polyrytmisillä aksenttivaihoilla staattisuuden rajoille. Sonaatti päättyy isoihin Cis-duuri-sointuihin *piú largo* kuin sinfonia. (Mts. 11)

Sonaatissa alkaa paljastua Jaakon todelliset kyvyt. Ehkäpä perheen pikkulapsivaiheen jälkeen aikaa jää vähän enemmän haastaa omia taitojaan. Ikä saattaa myös edesauttaa liiallisesta kontrollista irti pääsemistä ja luottamista itseensä. Toki Jaakon pienemmissäkin kappaleissa on kaikissa jotain kiehtovaa, mutta tämä on aivan omaa luokkaansa.

Sibelius-Akatemian ohjelmistoluettelossa sonaatti on merkitty B-tasolle. Nuotinluvullisesti se ei ole ollenkaan helppo runsaine väliaikaisine etumerkkeineen, rytmeineen ja vaihtuvine tahtilajeineen. Reilu 20 minuutin mittainen sonaatti vaatii urkurilta jo soittokuntoa. Urkurin täytyy sisäistää musiikki huolella, hahmottaa muoto ja kuitenkin tehdä sävyeroja eri jaksoille. Urkurin helpotukseksi Jaakko on merkinnyt tarkkaan nuottiin yksityiskohtia, kaarituksia ja painoja.

Sonaatissa Jaakko kirjoittaa ensimmäisen kerran oikeasti virtuoosisia elementtejä. Esimerkiksi viimeisen osan kvintoliaihe vaatii melkoista sorminäppäryyttä. Nämä varsinaisesti virtuoosikohdat jäävä kuitenkin melko lyhyiksi, eivätkä siksi vaadi niin paljon ponnisteluja onnistuakseen. Haasteista oman osansa saa jalkio, joka on paikoitellen hankala. Varsinaisesti räjähtävää nopeutta ei tarvita, vaan pikemmin osumatarkkuutta.

Grave-osassa pitäisi soittaa oktaaveja legatossa, mikä voi olla pienikätiselle soittajalle ongelma. Se täytynee ratkaista muodostamalla illuusion legatosta esimerkiksi käyttämällä alemmilla nuoteilla molemmissa peukaloa. Peukalo täytyy vain siirtää nuotilta toiselle mahdollisimman nopeasti. Vastaavia tilanteita löytyy urkumusiikista muutenkin todella paljon, joten Linjaman teos tarjoaa hyvää harjoitusta.

4.4 Koraali, muunnelmia ja fuuga

Koraali, muunnelmia ja fuuga Yrjö Koskimäen teemasta 1975 on Linjaman viimeinen urkusävellys. Teos on ”Rakkaalle veljelle Yrjö Koskimäelle, Perhon kanttorille” omistettu. Hengellisen veljen, Yrjö Koskimäen teema on vuoden 1976 *Siionin laulut* -kokoelmassa laulu numero 134 *Ne jotka kyynelillä kylvävät siementä*. Teos alkaa unisonoteemalla ja laajenee siitä neliääniseksi koraalisatsiksi. Koraaliin ei ole merkitty esitysmerkintää, ainoastaan jalkion käyttöön viittaava *con ped*.

Ensimmäinen muunnelmä on tarkoitettu soitettavaksi pelkästään sormiolla. Koraali esiintyy ylä-äänessä, jota koristelee kolmijakoinen kulku. Vasen käsi säestää tätä yksiaanisella vastaliikkeellä.

Harjoitusta tässä saa erityisesti oikea käsi, ja onkin hyvä pohtia, kuinka paljon haluaa tuoda esiin melodialinjaa. Yleensä mielestäni tällaisessa tekstuurissa ei nuottien kestoja tarvitse noudattaa orjallisesti, mutta tässä tapauksessa se liittyy koko variaation ideaan. Tempo on aika maltillinen, varsinaista nopeushaastetta oikeallakaan kädellä ole. Pari kertaa osan aikana säveltäjä edellyttää isompaa otetta, mutta nekään eivät varsinaisesti tässä tekstuurissa tuota vaikeuksia.

Toisessa muunnelmassa vasen käsi soittaa soolon oboe-äänikerralla. Oikea käsi säestää laskevalla ja nousevalla kahdeksasosa-sävelkuluilla välillä yksiaanisena ja välillä kaksiaanisena. Jalkio menee puolinuoteittain. Kokemattomalle tässä variaatiossa suurimman haasteen asettaa koordinaatio. Oikean ja vasemman käden fraasit menevät hieman limittäin. Soittaja alkaa helposti kuunnella vain melodialinjaa, vaikka myös oikea käsi on huomioitava ja fraseerata tyylikkäästi. Urkurille täytyy olla selvää, kuinka paljon painoa voi antaa oikean käden fraasien aluille tai loppuille. Ei pidä myöskään unohtaa jalkiota, jolla on oma linjansa.

Kolmannessa muunnelmassa melodiasta on tehty ylösalainen peilikuva ja se etenee oktaavikaanonissa. Vaikka osa lähtee kaksiaanisena, se kasvaa matkan aikana laajentuen lopulta neliääniseksi. Alempi identtisenä alkanut teema katoaa jo toisessa fraasissa ja siirtyy säestämään ylintä koraalilinjaa. Jaakko onnistuu luomaan mielenkiintoisia ja välillä yllättäviäkin harmonioita. Esitysmerkintänä on *Libera*. Osa on yksinkertainen mutta kaunis. Harmonioiden tukemana vähemminkin kokenut kuuliija voi hahmottaa teeman, joka ei ole helposti erotettavissa.

Neljäs muunnelmä koostuu vasemman käden soolosta – joka soi tällä kertaa klarinettiäänikerralla – ja oikean käden kahdeksasosa sointustaccatosta. Oikean käden staccato voi olla yllättävänkin vaikea toteuttaa, koska kolmisointu ja sen väliin jäävä terssi vuorottelevat. Soittajan on hyvä miettiä, millä sormijärjestyksillä haluaa soittaa. Sormijärjestyksen olisi oltava sellainen, että pystyy soittamaan vaivattomasti koko osan ajan samoilla sormilla. Taloudellisinta olisi ehkä vuorotella 1-3-5 ja 2-4 sormia, mutta se vaatii sormilta jonkin verran eriytyneisyyttä. Sormijärjestyksellä voi saada aikaan, että staccato pysyy vaivattomana ja rentona. Vaarana on pystysuora esitys, mihin oikean käden rytmikkyys saattaisi houkuttaa. Huolimatta oikeasta kädestä vasemman soolon pitäisi pystyä pitämään laulavana ja linjakkaana.

Viidennessä muunnelmä sävellaji vaihtuu mollista duuriin, ja melodia on oikean käden ylimmässä äänessä. Vasen käsi muodostaa kahdeksasosakuluilla vastaliikettä oikean käden melodialle. Jalkio liikkuu hitaasti puolinuotein ja pysähtyy välillä urkupisteeksi muutaman tahdin ajaksi.

Viimeinen osa on kolmiääninen fuuga, jossa terssikuluilla on merkittävä osa (Lehtola 2011, 9). Fuugassa soittajalta vaaditaan eri kerrosten hahmotuskykyä. Välissä on modulaatioita, jotka on saatava kuulostamaan yllättäviltä, mutta ei liian korostetuilta. Lopun *molto sostenuto e allargando* temponvaihdon jälkeiset leveät soinnut houkuttelisivat yksittäisenä elementtinä soittamaan juhlallisen hitaasti, mitä täytyy varoa, koska se kuulostaisi suhteessa muuhun osaan teennäisen mahtipontiselta.

4.5 Partita koraalista *Sen suven suloisuutta*

Toinen rakenteeltaan vastaavanlainen urkusävellys on *Partita koraalista Sen suven suloisuutta* vuodelta 1975. Käsikirjoitukseen säveltäjä on kirjoittanut: ”urkuripojilleni Jouko, Seppo ja Jaakko (junior) Linjamalle omistettu kiitollisena isän sävellystyötä kohtaan osoittamastanne tuesta.” Koraali on soinnutukseltaan yksinkertainen, jota rikastuttaa satunnaiset lomasävelet. Jaakolle näyttäisi myös olevan ominaista suosia koraalisoinnutuksessa käänössointuja.

Ensimmäinen muunnelmä koostuu rytmistä, jossa trioli soitetaan duolia vastaan. Äänistä ylemmässä kulkee koraalin melodia, joka on ehkä tarkoituksellakin tehty kuulijalle hankalasti hahmotettavaksi. Kokonaisuus muodostuu tutuista harmonioista. Tämän variaation kanssa on mietittävä vastaavia asioita, kuin edellisen partitan ensimmäisessä variaatioissa. Lisähaastetta rytmikäsitteilyyn tottumattomalle tuo oikean ja vasemman käden polyrytmisyys. Molempien stemmojen pitäisi soljua toistensa lomassa sujuvasti ja silti iskuilla tulisi olla aina täsmällisesti yhtä aikaa. Vaikeutta lisää myös se, että oikean käden triolikuviot soitetaan staccatossa ja vasen käsi legatossa.

Toisessa muunnelmassa kaikki stemmat kulkevat kahden kaarella yhdistetyn nuotin ryhmissä, jotka on erotettu tauolla toisistaan. Melodia etenee ylä-äänessä ja on koristeltu trilleillä. Sormiossa kaaren ensimmäinen nuotti on kohonuottina, kun taas jalkiossa se on ensimmäisellä iskulla. Tästä syntyy kaanonmainen vaikutelma. Soittajan täytyy siis pystyä ajattelemaan sormiossa kaaren jälkimmäinen nuotti kevyenä ja samaan aikaan jalkiossa kaaren ensimmäinen nuotti painollisena. Tähän vielä on yhdistettävä oikean käden trillit.

Kolmannessa muunnelmassa cantus firmus kulkee vasemmassa kädessä hieman koristeltuna. Oikea käsi soittaa vastaliikettä terssikuluilla ja jalkio toistaa melodiasta otettua sävelkulkua alaspäin kulkevana neljäsosamotiivina. Neljäs variaatio koostuu oikean ja vasemman käden verkkaisesta peilikuvana etenevästä liikkeestä. (Lehtola 2011, 10) Oikeassa kädessä on kuultavissa aiheita melodiasta, mutta koraali ei sellaisenaan ilmene missään. Varsinaisia teknisiä tai muita haasteita näissä variaatioissa ei ole. Ainoa vaikeutta lisäävä tekijä on kolmannen variaation etumerkintä, joka sisältää viisi alennusmerkkiä. Neljännessä muunnelmassa on hyvä miettiä sormijärjestykset niin, että fraasit voidaan soittaa legatossa.

Viidennessä muunnelmassa koraalimelodia kulkee vasemmassa kädessä ja oikea käsi säästää kevyellä kvintolikuviolla. Kuudestoistaosakvintoleita soittavalta oikealta kädeltä vaaditaan nopeutta, koska tempo ei voi olla liian hidas. Kvintolikuviot toistaa samaa neljän tahdin mittaista aihetta, mikä tosin auttaa soittajaa. Tavoitteena olisi, että säästys vain soljuisi helpon kuuloisesti. Rekisteröinnin kirkkaudella voi edesauttaa tätä.

Kuudennessa muunnelmassa jalkio ja vasen käsi muodostavat täydellisen oktaavikaanonin. Oikeaan käden säästykseen on piilotettu suvirren melodia. Kuten aina kaanon- tai fuugatekstuurissa, variaatio vaatii fraseeraamisen taitoa pystyäkseen pitämään kaikki stemmat itsenäisinä. Urkurin pitäisi myös pystyä kuuntelemaan näistä sitä, mikä kunakin hetkenä on olennaisin. Rekisteröinti on hyvä laatia niin, että kaikki nämä kolme eri kerrosta hahmottuvat.

Partita päättyy fuugaan ja sitä seuraavaan massiiviseen koraaliin. Luonnoksessa Fuuga-otsikon jälkeen on kirjoitettu sulkuihin *oktaavi-imitaatio*. Imitaatio etenee fraasi kerrallaan. Fraasien välissä aiemmista osista tuttu huokausteema ja terssikulku johdattavat imitaatiot eri sävellajeihin lähtien Es-duurista, G- ja F-duurien kautta dooriseen h-molliin ja As- ja Es-duurien kautta Fis-duuriin (Lehtola 2011, 10). Lopussa fuuga huipentuu harvennettuun

koraalimelodiaan, joka on yllättäen vaihtunut edellisessäkin variaatiossa ilmestyneeksi suvirreksi. Variaatiossa pitäisi pystyä sitomaan imitaatiot ja niiden välisoitot ehjäksi kokonaisuudeksi. Jotta tämä onnistuu, on rakenne hahmotettava selvästi. Fuuga on nuotinluvullisesti tämän kappaleen vaikein osa. Tekstuurin monimuotoisuus saattaa aiheuttaa lukuvirheitä. Tämä on kuitenkin hyvää harjoitusta monimutkaisen tekstuurin lukemisessa, eikä se ole kuitenkaan liian haastava kokemattomalle soittajalle.

Urkurin näkökulmasta näihin teoksiin liittyy muutamia pohdittavia asioita. Sävellyksistä on olemassa vain käsikirjoitukset ja niissä on vain vähän esitys- tai rekisteröintimerkintöjä. Paljon jää siis tulkinnan varaan. Toisaalta kunkin muunnelman perustunnelma on nopeasti aistittavissa, jotka taitava muusikko kyllä luontaisella kyvyllään vaistoa. Tempomerkintöjen perusteella Jaakko on oletettavasti ajatellut verrattain hitaita tempoja, kuitenkin osa variaatioista houkuttelisi soittamaan nopeastikin. Teknisessä mielessä tämä voisi vaikeuttaa soittamista, mutta nopeammat tempot saattaisivat auttaa saavuttamaan musiikillisesti mielekkään lopputuloksen. Säveltäjällä on tapana päättää muunnelmat pitkään nuottiin ja usein vielä fermaattiin. Tämä aiheuttaa kysymyksen säveltäjän tarkoituksesta. Onko se kenties ollut vain hänen tapansa merkitä osan loppu? Noudattamalla kirjaimellisesti tätä merkintää, variaatiot tuntuvat helposti toisistaan irrallisilta. Teokset sisältävät paljon erilaisia rytmisiä elementtejä, erityisesti partitassa *Sen suven suloisuutta*. Vaikka tässä teoksessa ne ehkä jäävät efektimäisiksi, on ne silti soitettava selkeästi ja varmasti.

Kaiken kaikkiaan nämä teokset olisivat hyvää oppimateriaalia perustaidot jo osaavalle urkurille. Yksittäisiä osia voisi soitattaa hyvinkin D-tasoisella oppilaalla, mutta kokonaisuutena ne alkavat olla jo ylempää eli C-tasoa. Niissä ei ole lainkaan ylitsepääsemättömän vaikeita teknisiä haasteita, mutta hyvin soitettuna teoksissa on kuitenkin paljon uutta opittavaa. Kappaleet kehittävät sormio- ja jalkiotyöskentelyä, nopeutta ja hahmotuskykyä sekä nuotinlukutaitoa. Tällaisessa variaatiokokonaisuudessa täytyy myös aina miettiä, millä tavalla eri osat olisi yhdistettävissä toisiinsa ja minkä verran tilaa variaatioiden välillä olisi hyvä olla. Esiintymistilanteessa on myös mietittävä rekisteröinnit niin, että ne saisi vaihdettua tarpeeksi nopeasti. Improvisaatiopiskelija voisi saada näistä sävellyksistä ideoita omaan työhönsä, koska jokaisessa osassa on yksi perusidea, jota voi soveltaa myös muihin koraaliteemoihin.

4.6 Laudent, laudent nomen Domini!

Fantasiamaisen sävellyksen *Laudent, laudent nomen Domini!* Jaakko sävelsi 1966. Teos pohjautuu ylistyspsalmin 148 latinankieliselle tekstille ja rytmikalle. Sointujen yläpuolelle on kirjoitettu sointujen rytmityksen lähtökohta – latinankielinen lauserytmi teoksen nimestä: *Laudent, laudent nomen Domini! Laudent, laudent nomen Domini! Laudent nomen Domini!* Teoksessa on kaikuja olympihymnin arkaaisesta maailmasta, mikä on Linjamalle ehkä ominta ja persoonallisinta. Myös tämän teoksen on kantaesittänyt Seppo Linjama. Hän soitti sen Sibelius-Akatemian diplomitutkinnossaan Helsingin Johanneksen kirkossa. (Lehtola 2011, 9.)

Sävellyks on laaja ja sitä voisi kuvata kaaviolla ABAB C D ABAB2 C E. Teos alkaa voimakkailla fortissimo-soinnuilla. Niiden alla soi jalkion ylöspäin nouseva melodia-aihe. Alku purkautuu kvintoliaiheeseen, joka jo ennen kiihtymistään pysähtyy kokonaan. Alun soinnut ja kvintoliaiheet toistuvat vähän muunneltuna. (Mts. 9.) Alku päättyy jalkion sooloon,

jonka aikana ääni vaimenee lopuksi lähes olemattomiin. Seuraavaan pääjaksoon siirryttäessä tunnelma vaihtuu suuresti. Tähän säveltäjä on merkinnyt esitysmerkinnän *poco tranquillo ma distinto*. Siinä on koko ajan toisessa kädessä trioli, jolle toinen käsi vastaa kaksijakoisella rytmillä. Jalkio soittaa kvintoleita. Oikeassa kädessä on huilu- ja vasemmassa kädessä kieliäänikerta, joka käsikirjoituksessa on merkitty klarinetiksi. Jalkiossa soi matala kieliäänikerta, joka käsikirjoituksessa on fagotti. Jakso huipentuu, kun teoksen päämotiivi *Laudent, laudent* soi jalkiossa pasuunaäänikerralla. Sävellys jatkuu fugatolla. Tämän taidokkaan kontrapunktisen taitteen jälkeen palataan alun sointuihin ja kvintolikuvioihin. Teoksen kulminaatio tapahtuu osassa *più vivace*. (Mts. 9.) Siinä sormioiden kvintolit ja jalkion triolit muodostavat säkenöivän verkon, joka päättyy poco a poco diminuendoon. Osa *poco tranquillo ma distinto* tulee kertauksena ja koko teos huipentuu massiivisiin *Laudent*-sointuihin. (Mts. 9.)

Tottumattomalle urkurille riittää varmasti tekemistä jo ihan vain kappaleen rakenteen ymmärtämisessä. Sen avulla voi pohtia uudemman musiikin rakennetta ylipäänsä, joka ei välttämättä ole aina ihan niin selkeä, kuin mihin olemme vanhan musiikin myötä tottuneet. Toki monenlaiseen musiikkiin perehtyneelle soittajalle fantasia voi tuntua varsin luontevalta.

Teknisessä mielessä tässä teoksessa ei ole uutta edellisiin verrattuna. Mielenkiintoa herättää rytmi ja sen vaihtelu, erilaiset intervallit ja eri aiheiden toistoon. Tämä on sävellys, joka varmasti ruokkii myös urkurin mielikuvitusta. Sibelius-Akatemian ohjelmistoluettelossa fantasia on merkitty C-tasolle.

5 Diskussio

Opintojeni edetessä, minua on alkanut yhä enemmän kiinnostaa pedagogiikka. Tiesin, että Jaakko Linjama oli pidetty pedagogi niin koulussa kuin musiikin parissa. Halusin paneutua enemmän siihen, millainen pedagogi Jaakko oli. Sävellystuotanto on toinen Linjamaa vahvasti määrittelevä asia. Keskityin nimenomaan hänen urkutuotantoonsa. Mietin, olisiko näillä kahdella yhteyttä? Voisiko Jaakon urkusävellyksiä käyttää urkujensoiton opetuksessa? Tutkimukseni pohjautuu kirjallisiin lähteisiin, nuottimateriaaliin sekä Jouko Linjaman haastatteluun.

Aloittelevana pedagogina urkusävellyksiin paneutuminen opetusmielessä on ollut mielenkiintoista ja inspiroivaa. Linjaman urkutuotannosta löytyi paljon opetusmateriaalia. Silmiinpistävin elementti sävellyksissä on rytmi. Erityisesti hän suosii erilaisia polyrytmejä. Nuoteissa on tarkat esitysmerkinnät, kaaret, painotukset ja toisinaan jopa rekisteröinnit. Teosten avulla voidaan pohtia musiikillisia fraaseja ja kuinka erilaiset osat yhdistetään toisiinsa luontevasti. Trio-muotoisten osien kanssa opitaan kuuntelemaan eri stemmoja ja kuinka ne ovat tasavertaisia keskenään. Triot auttavat myös koordinaatiokyvyn kehittymisessä. Joidenkin teosten tai osien kompastuskivi on se, kuinka tehdä istuvat sormio- ja jalkiojärjestykset. Teokset eivät vaadi soittajaltaan vielä juurikaan virtuoosin taitoja, mutta kehittävät nopeutta ja sujuvuutta.

Jaakko Linjama eli rikkaan elämän. Hän teki elämässään paljon sellaista, joka ei ollut itsestään selvää tuona aikana. Hän kouluttautui kansakoulunopettajaksi ja teki töitä, jotka innostivat häntä ja olivat hänelle luontaisia. Tämä kantoi hedelmää. Hän oli hyvä siinä, mitä teki ja sai paljon positiivisia asioita aikaan. Jaakko toimi innoittajana myös monelle oppilaalleen. Erityisesti häntä on kiitely innostamisesta musiikin pariin.

Jaakko kävi elämässään läpi monenlaisia vaiheita, joista yksi isoimmista koettelemuksista oli sota-aika. Hän ehti olla hetken aikaa rintamalla, mutta saatuaan kranaattikauhun, hän sai palvella loppusodan kotirintamalla. Sotamuistot olivat Jaakolle vaikeita, eikä hän niistä halunnut myöhemmin puhua. Kokemus oli sysäämässä häntä kuitenkin sävellysofintojen ja säveltämisen pariin. Ajattelisin, että säveltämisestä muodostui Jaakolle henkireikä. Säveltäessään hän saattoi uppoutua sävelten maailmaan ja unohtaa hetkeksi arjen ympärillään. Huolimatta elämän hektisyydestä, hän ehti elämänsä aikana säveltää paljon. Säveltämisen ansiosta hän nousi ihmisten tietoisuuteen. Ilman olympiahymniä hän olisi meille edelleen tuntematon henkilö, kansakoulunopettaja Muuramesta.

Suurin ja kenties tärkein työ Jaakolla oli kuitenkin opettajantyö. Pirkko Randellin isäänsä Jaakko Linjamaa käsittelevässä elämäkerrassa sekä Jämsän Kristillisen opiston historiankirjassa Jaakon oppilaiden kertomat tarinat piirtävät varsin lystikkään kuvan Jaakosta opettajana. Niistä huokuu arvostus ja jopa ihailu häntä kohtaan. Hän oli toisaalta boheemi taiteilija, mutta kuitenkin oppilaidensa kanssa hyvin toimeen tuleva ja heitä taitavasti käsittelevä ja opettava. Huolimatta taiteilijaluonteestaan, hän pärjäsi mainiosti myös vilkkaiden poikaluokkien kanssa Jyväskylän keskuskansakoulussa opettaessaan. Hän käytti taitavasti hyväkseen musiikillista osaamistaan. Kun oppilaat eivät enää jaksaneet keskittyä, hän saattoi kesken tunnin soittaa oppilailleen jonkin kappaleen tai laittaa oppilaat itse laulamaan ”niin että katosta rapingit tippuu”. (Randell 270.) Vaikka Linjama oli oman aikansa opettaja, eikä suuri osa hänen metodeista ole enää sovellettavissa nykyaikana, haluaisin

omassa työssäni olla samalla tavalla yhtä aikaa vaativa mutta lempeä ja ymmärtäväinen. Toiseksi haluaisin olla Linjaman tavoin selkeä ja innostava.

Vaikka työtä oli paljon ja Jaakko teki sitä paljon elämänsä aikana, hän suhtautui siihen nöyrästi ja kiitollisuudella: ”Kova työ, jonka Jumala on ihmiselle kiroukseksi määrännyt, on ainakin minulle muodostunut siunaukseksi--” (Linjama 1966, 339). Työtä tarvittiinkin leivän saamiseksi pöytään.

Jaakko Linjama luotti valinnoissaan vahvasti omaan arvomaailmaansa. Hän joutui pohtimaan valintojaan vakaumuksensa kautta: ”Taakkaanani oli uskonnon ja tämän maailman kunnian välillä käymäni sisäinen kamppailu—” (Linjama 1966, 338). Jaakossa olisi varmasti ollut potentiaalia tulla suuremmaksikin nimeksi säveltäjäkentällä, mutta hän päätti noudattaa sisäisiä arvojaan ja pysyi siksi nöyränä ja vaatimattomana. Tämä potentiaali on tullut ilmi kuitenkin jälkipolvissa. Koulutuksen tarjoaminen lapsilleen vaikutti sen, että osasta Linjaman lapsista tuli menestyksekkäitä omalla alallaan. Tunnetuin heistä lienee vanhin poika, säveltäjä Jouko Linjama.

Lähteet

Kirjallisuus

Lehtola, Jan 2011. Esiteliite CD-levyyn *Jaakko Linjama Organ Works*. FUGA-9319.

Linjama, Jouko 2002. *Kun isä olympiahymnin sävelsi*, Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Linjama, Jaakko 1966. Jaakko Linjama. *Suomen säveltäjiä. Toinen osa. Heino Kaskesta Leif Segerstamiin*. Toim. Einari Marvia. Porvoo–Helsinki: Werner Söderström osakeyhtiö.

Randell, Pirkko 2009. *Isäni Jaakko Linjama – säveltäjänä suurperheessä*. Tampere: Mediapinta.

Riihimäki, Ahti 2013. Kristillistä opetusta ja kasvatusta. *Soi kiitoslaulu*. Toim. Pentti Saulio, Ari-Pekka Palola, Jorma Kiviranta, Ahti Riihimäki, Leo Väyrynen, Timo Tuomisto, Rauni Hietanen. SRK. Porvoo: Bookwell Oy.

Rousi, Arto 2006. *Ystäväni musiikin maestrot*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tuomisto, Raili 2013. Elinikäistä oppimista – katsaus kurssitoimintaan. *Soi kiitoslaulu*. Toim. Pentti Saulio, Ari-Pekka Palola, Jorma Kiviranta, Ahti Riihimäki, Leo Väyrynen, Timo Tuomisto, Rauni Hietanen. SRK. Porvoo: Bookwell Oy.

Tuomisto, Raili 2013. Opiston käyneet muistelevat. *Soi kiitoslaulu*. Toim. Pentti Saulio, Ari-Pekka Palola, Jorma Kiviranta, Ahti Riihimäki, Leo Väyrynen, Timo Tuomisto, Rauni Hietanen. SRK. Porvoo: Bookwell Oy.

Vikman, Timo 2014. Säveltäjä Jaakko Linjaman lapsuuden haave ja elämän kutsumus. *Musiikin lahja*. Toim. Juha Hakulinen & Juha Soranta. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Nuottijulkaisut

Linjama, Jaakko 1954. *Preludi uruille*, Helsinki: Suomalaisen musiikin tiedotuskeskus.

Linjama, Jaakko 1956. *Sarja uruille*. Helsinki: Suomalaisen musiikin tiedotuskeskus.

Linjama, Jaakko 1959. *Sonaatti uruille*. Helsinki: Suomalaisen musiikin tiedotuskeskus.

Linjama, Jaakko 1966. *Laudent, laudent nomen Domini!*. Helsinki: Suomalaisen musiikin tiedotuskeskus.

Linjama, Jaakko 1975. *Koraali, muunnelmia ja fuuga*. Helsinki: Suomalaisen musiikin tiedotuskeskus.

Linjama, Jaakko 1975. *Koraali, muunnelmia ja fuuga*. Käsikirjoituksen kopio.

Haastattelu

Linjama, Jouko. Sähköpostihaastattelu 21.9.2017.